

„BISER“ izlazi dva puta
mjesečno. -----

Pretplata na „Biser“
iznosi za društva K 10 —;
za učenike i muallime
K4—; a za ostale K 8—
na godinu.

BISER

LIST ZA ŠIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Innemel-muminune ichvetun!

El-Islamu jalu vela jula alejhi!

Pojedini brojevi 30 helera. Rukopisi se ne vraćaju.
Neplaćena se pisma ne primaju

PLATIVO I UTUŽIVO U
Mostaru.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista
treba slati na adresu: „BISER“, Mostar (Hercegovina)

4. i 19. Rebi-ul-evel 1332.

M O S T A R

1. i 15. februar 1914

Ahmed Naim:

Osnovna načela Islama, njegova prošlost i sadašnjost.

S turskog prevodi: Panislamista.

Islam je najsavršenija i najpotpunija nebeska vjera, on je od Boga (dž. š.) poslije sviju pozitivnih religija objavljen, a temelj, na kojemu se osniva, jest nepokolebivo vjerovanje, da je Bog jedan i jedinstven, da nema premca ni druga, da nikom i ničemu ne sličiči, da viječno i neprestano djeluje, te priznanje da je Muhamed (s. a. v. s.) Božiji poslanik i da su istina sve zapovjedi i zabrane, koje je on od Boga svijetu objavio.

Muhamed (a. s.) je posljedni Božiji poslanik, a njegovo je poslanstvo navješteno megju retcima Starog i Novog Zavjeta i kur'anskim ajetom, u kojem veliki Allah u usta Isa peygamberu meće ove vječite riječi:

— Ve mubešširen biresulin je'ti min ba'di ismuhu Ahmed. (I poslan sam, da vam javim radosnu vijest, da će poslije mene doći jedan poslanik po imenu Ahmed.)

Zdravom pogledu razumna kritičara i ispitivača danas se ne može zatajiti navještaj peygamberova dolaska, što ga Stari i Novi Zavjet sadržaje.

Bogu slava i hvala, veliki dogogjaji, koje su prijašnji peygamberi i narodi pogledali, objavili su se potpuno kako u samoj svetoj osobi Muhamedovoj (a. s.), tako i u islamskom narodu koji slijedi njegovu stazu — stazu pravde i istine.

Islamska je vjera derogirala i oborila sve prijašnje vjere; ona je religija savršenstva i pri rode, čije će slovo do sudnjeg dana vladati. I ako je Islam derogirao prijašnje šeriate i zakone, on ipak priznaje i potvrđuje vjerovanje sviju peygambera.

Da nijedna vjera osim Islama nije kod Boga makbul i da je vjera velikih Božijih poslanika, kuji su prije Muhameda (a. s.) živjeli, pravi Islam, jasno nam dokazuju ovi kur'anski ajeti:

— Inneddine indellahil-Islam. (Kod Boga je prava vjera Islam.)

— Šerea lekjum mineddini ma vessa bihi Nuhan vellezi evhajna ilejkje ve ma vessajna bihi Ibrahim ve Musa ve Isa en ekimuddine ve la teteferreku fihi. (Bog je vama kao vjeru uzakonio ono, što je nekada Nuhu (Noju) sa vjetovao. O Muhamede! Vjera koju smo mi uzakonili, jest ono, što smo tebi objavili i što smo nekada Ibrahimu (Abrahamu), Musa-u (Mojsiju) i Isau (Isus), a to je, da uspravljate vjeru i da se u njenim pitanjima ne cijepate u tabore i stranke.)

Islamski sljedbenici se strogo drže kur'anskih riječi:

— La nuferriku bejne ehadin min rusulihi. (Mi ne razlikujemo ni jednog izmegju Božijih poslanika.)

Ali protivnici Muhamedove otvorene objave i danas drže, da su njegove vijesti o tradicijama i vjerskim zasadama, koje se pripisuju starim peygamberima, apokrifne i iskrivljene.

Islam je vjera, prirode, jer on naučava tako uzvišene a i jednostavne istine, da ih lahko prima svaki razum, ma na kojem stupnju bio.

U Kur'anu se veli, da je Islam Božije djelo, prema kojemu je On ljudstvo i njegovu narav stvorio: Fitretellahilleti fetarennase alejha!

U islamskim vjerskim dogmama nema — kao u kršćanstvu — nikakovih tajni, koje razum u ropski lanac okivaju. Ni jednom muslimanu nije zabranjeno razmišljati o istinama i tajnama prirode. Baš obratno u Kur'anu (a. š.) je vrlo mnogo ajeta, koja kude i osugjuju one ljude, koji — živeći u nehaju i letargiji — ne razmišljaju o beskrajnim i bezgraničnim tajnama ljudske duše, neba i zemlje.

Jednom se prilikom nekoliko ashaba razgovaralo u prisutnosti pejgamberovoj o ajetikerimi iz Ali-Imran sure:

— Inne fi halkissemavati vel-erdi vahtilafillejli vennehari leajetun li-ulil-elbab. (Zaista u stvaranju nebesa i zemlje i u redovitom mijenjanju noći i dana ima znakova za razumne ljude.)

Tom je prilikom naš veliki pejgamber rekao:

— Vejlun limen lakjeha bejne fekkejhi ve lem jete'emmelha! (Teško onom, koji ovaj ajet žvače megju vilicama t. j. ko ga čita, a ne razmišlja o njegovu značenju!)

Islamska je vjera uvijek u skladu s razumom. Izmegju zdrave pameti i prave objave nema nikakove protivnosti. Ustanove pak Islama obuhvaćaju sve ljudske potrebe od ovog i onog svijeta, stoga su velike moralne i materijalne potrebe, koje od njih potječu. Šeriat upravlja svoje riječi izravno pojedincima, koji su obvezani vršenjem vjerskih dužnosti, t. j. punoljetnim ljudima. Naučavanje vjere ne pripada samo jednom razredu, jednoj kasti, nego je svako obvezan, da ju — koliko je moguće — nauči. Muslimani radi vršenja bogoslužja, hvala Bogu nijesu potrebni svećeničkoj hierarhiji, koja bi posredovala izmegju Boga i roba, te ljudima grijeha praštala.

(Nastaviće se).

Šemsudin Sarajlić:

Čobanče.

(Svršetak.)

U večer se sijelo kod Kadine sestre vrglo u kući. Kućna vrata bila su sa strane, bliže sobama. Kuća je bila dosta prostrana. Pod vrh su posjedali momci, a djevojke prema njima dolje ispred sobnih vrata po dugoj, klupi, iz kraja u kraj. Na srijedi visi verižnjača i u njoj gori luč, koji osvjetljuje kuću.

Kada je sjedila sa svojom povjerljivom drugaricom na kraju ispred cura, vrlo blizu kućnih vrata. Gdje kada bi s njom ponešto šapnula i bljednula s unutarnjeg prigušujućeg nemira. Ali, veselo sijelo tog ne opažalo, pa i ako malo, ne osvrtao se na to, jer djevojke obično uvijek megju se šapću.

Dvoja sobna vrata bila su otvorena. Iza njih su gvirile na sijelo žene, umotane u čaršafe; Djevojke su potiho megju se ćeretale, pokrivene neka jemenijom, neka burundžukom. Mnoge su imale pred sobom bošče, da se zaklanjaju od momaka, a neke su je imale na ramenu i samo kraj od nje pred licem.

Sprva, dok sijelo nije uzelo velikog jeka, momci su bili mirni; razgovarali su megjusobno i šalili se. Tek po gdje koju šalu kazivali su i djevojkama, neka se i one malo nasmiju. Rijetko, zavladao bi na čas i «šutna dekika», koju bi djevojke jedva malim pjevušanjem izmijenile,

Takva jedna šutna dekika zavladao je u iskupljenom sijelu, kad su se na jedan put pojavili preko kućnog praga peterica mladića iz mraka u sijelo, mladi i jedri, gizdavi i pod pusatom. Dok su prva trojica unišli, proletio je sijelom šapat: »Evo Alibegovića«, a kad je četvrti uskočio za njima, prvi put opremljen za sijelo, kliknuše neki kao u tepanju:

— Gle čobančeta, — i on pošao po sijelima!

Došljaci posjedaše odmah od vrata redom jedan do drugog a ispred drugih momaka, a Salko, ma da megju njima, ali ipak malo naprijed, upravo prama Kadi.

Nastalo je dugo dovikivanje — te: »Ovamo!« te: »Neka, svejedno, ovdje ćemo!« te: »Ružno će vam biti!« te: »Neće, nećemo godinu sidjeti!« — a onda je zaređalo pozdravljanje i ispitivanje. Djevojke su uz to zapjevale visokim glasom — kao da ih i one pozdravljaju — i sijelo se u času zaljuljalo.

Salko je u toj općoj veselosti pogledao u djevojke, pa u Kadinu drugaricu, a ona mu kimnula glavom i dva puta, ne čineći mu se megjutim ni vješta. Salko je na to brzo razgledao situaciju, kao da će reći: »Sve je dobro«.

Kada, sad blijeda, sad rumena u licu, vrlo ga je rijetko pogledala, već se, što je mogla više zaklanjala u bošću, da joj mnogi ne vidješe ni očiju, kamo li veliku spremu te večeri. Je li sakrivala bojazan, da im se što ne poremeti ili je još uvijek bila pod dojmom Salkine

pojave, kojega bi večeras onako lijepog zavoljela, da ga nikad prije nije ni vidjela. Ili je strepila sa drugaričinog šapata:

— Gledaj, kako su se osigurali, da im niko ne bi smio na put stati?! . . . Samo ćemo malo pričekati, pa ćemo odmah izvesti,

Kada je sa strahom pogledala; gdje joj je zet?

Nu on nije ništa slutio: sjeo je na drugoj strani s muškijem i eglenisao. — — —

A sijelo uzimalo sve veći jek veselja i razdraganosti. Djevojke su pjevale, a momci podvikivali, puškarali i dobacivali im fraze ašikovanja. Dvije su tambure drobile, a u uz njih se preklapala i po gdjekoja sjecavica.

Salko je od neko doba počeo krišgom pogledati na vrata, dok mu jedan udarac o kamen pred kućom nije javio od straže, da im je ravan slobodna, da vani nigdje nikoga nema. Onda je značajno pogledao u Kadinu drugaricu.

Ova razumivši pogled, pozvala je do malo vremena dvije druge djevojke da poigraju u sredini kuće. Jedna se na kraju našla, koja je upitala domaćina:

— Hoće li cure poigrati ?

— Dete, vala, što god hoćete! posladio on, a momci to radosno popratili.

Pred prve redove momaka postaviše tamburaša, da svira »igračicu«. Neke se djevojke podigoše na noge, da tako gledaju igranje, a tako i neki momci.

I Salko je ustao sa svojim drugovima, da s nogu prati igranje. Nu megjutim su mu dvojica drugova pod izlikom da će puškarati pred kućom, izašli u mrak, a on, kao htio, a kao i ne htio s njima — našao se do praga, pred drugom dvojicom svojih drugova.

— Hajde ti slobodno, čobanče — sokolili ga neki momci iz sijela — ne plaši se pušaka, pa i ti koju ispali.

A on kao da i smio, kao da i ne smio, polazio i vraćao se.

Megjutim je Kadina drugarica, sa još dvije djevojke zaigrala nasred kuće. Tamburaš im je kucanjem davao takt igri, a one lahko poskakivale tamo amo.

Salko pogleda na Kadu, dva koračaj a pred sobom. A ona, kao da je sabrala silu snage, skočila je na noge i čvrsto stajala, tapkajući desnom nogom — spremna na put.

Salko podiže glavu prema svojim drugovima pred kućom. A tamo jedna puška puče.

Kadina drugarica na to zaigra jače sa svojim drugama, primičući se vješto sve bliže i bliže verižnjaku i luču.

Salko ponovno pogleda u mrak pred kuću. A tamo opet puška puče.

Neko u sijelu podvrisku, a Kadina drugarica poskoči sada iz sve snage. Poskoči. . . i udari glavom u luč, a on se sav prosu na tle. Plamen se ugasi, a trijeske se u varnicama zapušiše. Mrak u času napuni svu kuću.

Salko u mraku baci se naprijed za jedan koračaj prema Kadi i ispruži ruke, a ona, mekahna i topla, pade

mu u naramak i pohitje s njim preko praga u mrak. Preostala dvojica Salkinih drugova, kad ispred njih sinuše preko praga dvije zagrljene sjenke, metnuše ruke na oružje i stadoše do vrata ukočeno.

U sijelu se megjutim orio velik smijeh. Momci su vikali, a djevojke se prikupljale oko sobnih vrata. Tamburaš je još neko vrijeme u mraku svirao, zamjećujući, da još uvijek neko pred njim igra. Dapače čulo se, kako neka djevojka kaže:

— Udri ti, mi ne prekidamo. . .

Momci se na to — ne mičući se niko sa svog mjesta — još više smijali. Neko je pokušao, da krehne šibicu, ali su mu je drugi brzo uduhnuili. Samo se domaćin gromko razvikao:

— Ama šta vam je, ako Boga znate?!

Pa je ustao i pohitao luču, da ga pribere i uždije. A kad je pri tome zamijetio, da djevojke još igraju, ljutito će reći:

— Nosi vas gjavo tamo u sobu, hoćete i mene ovdje skrhati. . .

Kad se je luč, ponovno uždio, postavio u verižnjak i osvitlio kuću, nastalo je izmegju momaka i djevojaka sa sobnih vrata toliko šaljivih dobacivanja i prijekora, da se sve sijelo treslo od smijeha. Uz to je svak po nešto objašnjavao krivio igru ili tražio u šali, da se opet igra ili sokolio djevojke, neka slobodno izlaze iz soba. A niko se i ne razumio dvojici Salkinih drugova, što stoje onako važno kod praga.

Sijelo se u svom dobrom raspoloženju opet nastavljalo. Kadina drugarica stidno povirivala sa sobnih vrata. A svaki put, kad bi povirila, napadali je šaljivo momci za njezino igranje. Ona im isprva prkosila, a poslije vragoljala za to. I istom nakon jednog sata rekla im, da ona tome nije kriva,

— Ja ko je? pitali je u šali i zvali je da izagje da im kaže.

Ona razvlačila i jedva jednom iskočila megju djevojke, pa se nasmijala:

— Mene nemojte kriviti; ja sam navraćena da utrnem vid.

— Ko te je navratio?

— Kazaću, ako ćete me svi mirno slušali. I da se niko ne ljuti na me.

— De, samo kaži.

Dvojica Salkinih drugova pomakoše se s praga i sigurn da je Salko već prispio kući, iščeknuše u mraku. A Kadina je drugarica prokinula sijelu:

— Pričati ću vam jednu priču. Bilo jedno čobanče mlado i lijepo, kao zelen bor, pa se zagledalo u jednu djevojku, kao rumenu jabuku. I ona se u njega zagledala. . . Pa šta ću vam duljiti, hotjeli da se uzmu. . . Pa odaklen će on nju odvesti, pa sa sijela. . . Ali da to niko ne opazi, navратиše. . . — — —

Momački pogledi poletješe po curama: Spopada ih čudnovata slutnja. Jedan je šaptao da ne vidi jedne, drugi, da ne vidi druge; ali bi kliknuli: »aha, tu je!« Samo dvojica-trojica zelenjeli. . .

I domaćin — Kadin zet — se nešto uzvrpoljio. Gleda po pjevojkama, gleda, pa će ustati i upitati ženu:

— A gdje je Kada?

— U sobi je zar?

Sobe su se brzo potražile; ali Kade ne bijaše.

— Ama ko te navratio, grom te ne zgodio! istisnu domaćin kroz zube.

— Bome ona — Kada. Otišla ja za čobanče.

Sijelo se nijemo u čudu zgledalo. A do malo se prolomilo od smijeha, kad se domaćin udario šakom u glavu:

— Kukavac ti sam sinji, kako ću sad punici na oči?

— Ne boj se! vikali mu: Čobanče će kola podma zati

J. Tanović:

Majčino zaklinjanje.

O čedo moje, majčina ti mlieka,
Podigni čelo visoko i gledaj
Ko čovjek u sviet; od sile ne predaj —
I bratskoj rani traži zgodna lieka.

Bistrinu primi iz gorskiye rieka,
Upijaj snagu iz dalekih gora,
Ulivaj jakost iz sinjega mora,
O čedo moje, majčina ti mlieka!

Ti unuk jesi nekadanjih lava,
Pa budi junak, otmi se hajduku,
Silom ga nagnaj, da ti vrati prava . . .

Rastresi grivu, uzdrmaj poljane,
Donesi život zapuštenom puku —
On čeka njemu obećane dane.

Ah med Naim:

Temelji islamskog morala.

S turskog prevodi: **Musa Cazim Ćatić.**

(Nastavak)

Veliki su ashabi dobro poznavali ovu razliku, pa su uvijek padali u sumnju, da li je jedan posao, što bi ga peygamber zapovjedio, od Boga odregjen, ili je potekao od peygamberova vlastitog mišljenja; te ako se taj posao nije slagao s njihovim mnijenjem, oni bi na devletliju stavljali gornje upite. Kad bi im on odgovorio, da je to Bog zapovjedio, bez sustezanja su se pokoravali, a ako im je

rekao, da je ta zapovijed potekla po njegovu mišljenju onda bi i svoja mnijenja o tom iskazivali.

Držeći se uzvišenih Božijih riječi: „Ve šavirhum fil-emri" (Snjima se u poslovima savjetuj), peygamber se je s ashabima u svemu dogovarao i bilo je slučajeva, gdje je poslije dogovora njihovo mišljenje usvajao.

Npr. ashabsko mišljenje se je usvojilo o ratnoj taktici u bitkama na Bedru i Uhudu. Jednom prilikom pak peygamber je savjetovao nekim Arapima, kako će hurme (paome) kalemiti, pa mu oni odgovoriše, da drukčije kalemljenje obavljaju. Na to im je on rekao:

— Entum a'lemu bi umuri dun'jakjum. (Vi vaše du-njalučke poslove bolje poznajete.)

Vidi se dakle, da pokoravanje peygamberu nije onakovo, kakovo bi moglo narušiti ideju dužnosti kao i to, da se mi u istinu samo Bogu klanjamo i da njeg jedinog obožavamo.

Naše se pokoravanje peygamberu ragja iz podregjenosti prama njemu odnosno iz toga, što ga slijedimo. Mi se njemu pokoravamo isto onako kao što se svom zapovjedniku pokorava jedna vojska, koja je odlučila, da svoju dužnost vrši. Kao što na jednog komandanta spada i njegova i njegovih vojnika odgovornost, tako je peygamber odgovoran za se i za svoje sljedbenike. Taj smisao izražava i ovaj hadisi šerif:

— Men ehabbeni fekad ehabellahe ve men eta'ani fekad eta'allahe. (Ko mene ljubi, taj i Boga ljubi; ko se meni pokorava, taj se i Bogu pokorava.)

Inače naš veliki peygamber nije nikakav silnički zapovjednik. On samo narodu istinu i ljudske dužnosti otvoreno objavljuje. On ih upućuje, govoreći im: „Ovo je pravi, a ovo krivi put." Iza toga se prepušta uvjerenju t. j. ljudskom razumu, da li će primiti suštu sreću i dobro, da li će poslanika slušati, ili ne.

Malo prije navedeni hadis jasno komentarišu ova ajeta kur'anska:

— Men jeti'irresule fekad eta'allahe ve men tevella fema erselnakje alejhithn hafizan. (Ko se Božijem poslaniku pokorava, Bogu se pokorava; ko se pak okrene od pokornosti, nije ti za nj' stalo, jer mi tebe nijesmo poslali, da budeš njihov čuvar.) Sura Nisa 82.

— Fe zekjkjir, innema ente muzekjkjirun leste alejhim bimusajtirin. (Opominji ljude, jer ti si samo onaj koji opominje; ti nijesi nad njima neograničeni gospodar.) Sura Gašije 21, 22.

Ideja dužnosti i obvezatnosti u islamskoj je vjeri osnovana na tako jaku i čvrstu temelju, da od dužnosti nije oprošten ni sami veliki naš peygamber. (s. a. v. s.)

Suviše, on je onaj, koji je prvi obvezan islamskom vjerom i raznim vjerskim dužnostima. Naš muslimanski prvi i najveći suveren i putovogja jest naš veliki peygamber. Dapače njegova je dužnost daleko teža od dužnosti njegovih sljedbenika.

Dapače dok ni jedan musliman nije zadužen, da klanja ponoćni namaz tehedžud, t. j. da se u ponoći probudi, te se Bogu moli, a onda da opet legne spavati, dotle je njegova

dužnost bila da to redovito čini. Dok je za njegove sljedbenike dozvoljenu milostinju primati, to njemu nije bilo dopušteno. Dok je dozvolio, da sljedbenici njegova milleta ostavljaju baštinu svojoj djeci i porodici, dotle on nije nikom ostavio ni trunak baštine. Njegova baština nije podijeljena među njegov rod, nego je predata muslimanskoj državnoj blagajni (bejtul mal) na temelju njegova hadisa:

— Nahnu meašiml-enbijai la nurisu; ma terekjnahu sadakatun. (Mi pejgamberska skupina ne ostavljamo nikom baštine; sve što iza nas ostane, to je milostinja.)

Vrijedna su pažnje ova ajeta, koja nam govore, da je i pejgamber kao i ostali ljudi Bogu odgovoran za svoja djela:

— Fe lizalikje fed'u vestekim kjema umirte ve la tettebi ehvaekum ve kul amentu bi ma enzelellahu min kjitabin ve umirtu li a'dile bejnekjum Allahu rabbuna ve rabbukjum, lena a'maluna ve lek'jum a'ma'ukjum; la hudždžete bejnena ve bejnek'jum. Allahu jedžmeu bejnena, ve ilejhil-mesir. (S toga ih pozivaj pravoj vjeri i ispravno se vladaj, kao što ti je zapovijegjeno; ne slijedi njihove želje i reci im: Ja vjerujem u knjigu, koju je Bog spustio; meni je naregjeno da među vama pravedno postupam; Bog je gospodar naš i vaš; nama naša djela, vama vaša djela; nema mjesta svagji i neprijateljstvu među nama, jer Bog će nas sve sastaviti. Njegova je prisutnost mjesto našeg povratka.) Sura Šura 14.

— Kul inni nuhitu en a'budellezine ted'une min du-nillahi lemma džaenijel-bejjinatu min rabbi ve umirtu en uslime lirabbil-alemin. (Reci im: Meni je zaista zabranjeno, da se klanjam onim lažnim boštivima, koja vi — osim pravog Boga — prizivljete, jer meni su došli od mog Gospodara jasni znaci. Meni je naloženo, da se predam gospodaru svjetova.) Sura Mumin 68.

— Ve umirtu en ek'june minel-muslimin. (Meni je Bog zapovijedio, da budem od muslimana t. j. da se Njemu predam.) Sura Junus 73 i Neml 93.

— Kul inni umirrtu en a'budellahe muhlisan lehuddin Ve umirtu li en ek'june evvelel-muslimin. Kul inni ehafu in asajtu rabbi azabe jevmin azim. (Reci im: Meni je na regjeno, da se Bogu klanjam iskreno, ne primješavajući ništa vjeri; meni je naregjeno, da budem prvi među muslimanima. Reci im: Ja se bojim, da me ne stigne kazna na veliki dan, ako Bogu zgriješim.) Sura Ezzumur 14. i 15.

— Kul inni umirtu en ek'june evvele men esleme ve la tekjunenne minel-mušrikjin. (Reci im: Meni je zapovjegjeno, da budem prvi musliman i da nipošto ne budem višebožac.) Sura En-am 14.

— Kul inne salati ve nusukji ve mahjaje ve memati lillahi rabbil-alemin la šerikje lehu ve bi zalik'je umirtu ve ene evvelul-muslitnin. (Reci im, o Muhamede: Moja molitva i moja pobožna djela, moj život i moja smrt pripadaju Bogu, gospodaru svjetova, koji nema premca ni druga. Ovo mi je zapovijegjeno i ja sam prvi musliman.) Sura En'am 163.

Koliko li se je htjelo u srca islamska ukorijeniti ideju dužnosti i odgovornosti!

I ako svaki musliman pozitivno zna, da je svaka zapovijed i zabrana, koja je potekla od pejgambera, na suštoj istini i mudrosti osnovana božanska ustanova; i ako bez takovog uvjerenja jedan inovjerac ne bi mogao biti pravi musliman, ipak je pokornost prema pejgamberu skučena samo na izvršivanje vjerskih zapovijedi.

U Kur'anu (a. š.) na jednom mjestu Bog je rekao:

— Ja ejjuhennebiju iza džaekjel- muminatu jubaji'ne- kje ala en la jušrikjne billahi šej'en ve la jesrikne ve la jeznine vela jaktulne evladehunne ve la je'tine bi buhtanin jefferinehu bejne ejdihinne ve erdžulihinne ve la ja'sinekje fi ma'rufin fe baji'hunne vestegfir lehunnellahe. Innellahe gefurun rahim. (O poslanice! Kad ti dogju žene, koje žele u pravu vjeru preći, pa u tvoje ruke htjednu položiti za kletvu vjernosti i obvezati se, da ne će ništa pridruživati Bogu, da ne će krasti, preljub činiti, svoju djecu ubijati, ogovarati i klevetati, pripisujući tugje dijete svojim ljudima i napokon da ne će odricati tebi poslušnost ni u čemu, što je dobro, onda ti prihvati njihovu obvezu i moli Boga da im oprosti. Bez sumnje Bog prašta, on je milostiv.) Sura Mumtehine 17.

Koliko je dužnost i odgovornost teška iz ovog se razumije: „Kad je objavljeno sure, u kojem stoje uzvišene riječi; „Fastekim kjema umirte" (Kako ti je zapovijegjeno, onako se ispravno vladaj), naš je tada veliki pejgamber rekao:

— Šejjebetni suretu Hud. (Mene je postarala sura Hud.)

I uistinu tada mu se je počela mubareć brada pro- grušavati.

Prilikom pošljedne hutbe (govora), koju je držao kratko vrijeme pred zadnji hadž i svoju smrt, pejgamber je pozvao sav okupljeni narod kao svjedoka i upitao ga:

— „Ela, hel bellagtu? (Recite jesam li objavio?)

— Jesi, o Božiji poslanice, narod mu je odgovorio.

Na to je devletlija upravo pred previšnje viječno prijestolje Božijeg jedinstva riječi:

— Ti mi budi svjedok, Bože, gospodaru moj!

Ove su riječi potekle samo iz pejgamberove želje da sam osjeti, a i da drugim dadne osjetiti težinu ljudske dužnosti i odgovornosti. Jednom riječi: islamska vjera zahtijeva, da se klanja i pokorava samo velikom Bogu. Pokornost pak stvorenju njegovu skučena je na vrijeme, kad se hoće primjeniti vjerske zapovjedi i šeriatski zakoni — a to su naše kulturne ustanove i to samo u skladu s Božijim zadovoljstvom. U opačinama pak i u grijesima ne može se nikom pokoravati, kao što je to u hadisu rečeno:

— La ta'ate limahlukin fi ma'sijetil-haliki. (Nikojem se stvorenje ne smije pokoravati u neposlušnosti Bogu.) Svako drugo, ovom protivno mišljenje o Islamu krivo je. Islam je posve čist i nikakva stvorenja ne priznaje, da je dostojno obožavanja.

(Nastaviće se).

A. Hifzi Bjelevac:

Pod drugim suncem.

(Nastavak.)

Neki je pogledaju. Ona pogje kroz svijet bliže brodu. Kad je stupila na ćupriju, zaustavi je policaj, ali Sabina ne htjedne stati. Muris je držao jedno dijete za ruku i čekao. Kad je ugledao pred sobom Sabirni, ugodno se iznenadi, korakne bliže njojzi, vodeći dijete za ruku.

Za Murisom počnu izlaziti muhadžiri, sa svojom prtljagom i sanducima na sebi.

— Murise! . . . klikne Sabina, stiskujući mu ruku i gledajući u lijepe crne oči. Glas joj je drhtao od uzbuđenja.

— Sabina, ti ovdje po ovakom vremenu! . . . pri-kori je nježno Muris.

— Samo da te čas prije ugledam! . . . Murise, da znaš, kako mi je bez tebe bilo! . . . A ovo dijete? — upita Sabina, gledajući dijete kraj Murisa u slabom izderanom kaputiću.

— Jedno dijete iz Bosne . . . muhadžir!.

Sabina pomiluje dijete po licu.

— Siroto dijete! . . . A. kako samo ide ?

— Ne, Sabina! . . . Ide s roditeljima, pa mi dozvo-lili samo čas, da ih ovdje preporučim mome prijatelju predsjedniku povjereništva za iseljenike.

Sabina reče Murisu, da će ga čekati kod lijonske banke, dok Muris ode do kancelarije povjerenstva

Četvrt sata iza toga sjeo je Muris do Sabine u automobil i odvezao se u stan.

Za večerom, koju je napravio Murisov aščija, razgovarao Muris sa Sabinom, pričajući joj otvoreno čitav tok pouzdane konferencije u Bukureštu. A onda se razgovor okrenuo na drugo;

— A majka Eliza ? — upita Muris iznenada Sabinu — što nije i ona na večeri ?

— Ona je u Čekmegji . . .

— Sada? — začudi se Muris.

— Ne znaš ?

— Šta je ?

— Pietro Gafijadis zaručuje kćer, pa smo pozvani.

— I ja?

— To se razumije! . . . Majka je otišla prije tri dana a ja nijesam htjeli, dok ti ne dogješ . . .

— Majka te ostavila samu u Carigradu ?

— U tvojoj kući . . .

Muris pogleda Sabinu.

— Ti si ostala ovdje?

— Da, Murise . . . Ja sam gospodarila, tvojom kućom vladala, primala goste . . . Ti se ne ćeš ljutiti . . .

— Hvala ti! . . . Ti si tako dobra . . .

Čas je nastala šutnja. Muris je o nečem razmišljao, za tim ustao i naredio Adilu, da se pripremi čaj za njega i Sabinu i iznese u »bijelu sobu«.

Vratio se zamišljen u blagovaonicu, sjeo na divan i zapalio cigaretu. Sabina je nešto pisala, za tim izašla iz sobe i uručila pismo Adilu, da ga odnese njezinoj sobarici i preda.

— Treba li donijeti što ? — upita Adil, oblačeći kaput.

— Ona će ti već sve urediti. Uzmi kola pred vra-tima i reci mome šoferu, neka spremi automobil u garažu, jer više večeras ne će trebati . . .

— Biće u redu . . .

Sutradan osvanulo krasno decembarsko jutro. Snijeg prestao padati, nebo se izvedrilo i vjetar utihao. Sunce granulo po cijelom Carigradu i njegove trake krale se i kroz bijele svilene zastore u »bijelu sobu« Murisbey-ova stana . . .

Svi predmeti, sav namještaj i sve, što je bilo u prostranoj sobi, bilo je bijelo. U dnu sobe pod bijelim umjetnim ljljanima dvije postelje, nad kojima je visio angjeo raširenih krila. Jedna postelja bila u potpunom redu, dok u drugoj ležali su zagrljeni Sabina i Muris u tvrdom snu.

Jutarnje sunce dopiralo kroz prozore i cjelivalo njihova lica i bijele grudi mlade djevojke. U sobi vladala neka sveta tišina. Miris osvježujućeg parfima širio se po sobi.

Lagano dihanje Murisa i Sabine, tik-takanje sata u sobi prekidalo tu svetu tišinu.

Razdanivalo se. Oko deset sati pokucao Adil lagano na vrata. Niko se nije probudio. Kucanje se ponovilo. Muris otvorio oči podignuo lagano Sabininu ruku i ustao. Polagano se obuče i otvori vrata.

Adil mu preda posjetnicu.

»Munirpaša! . . .« Šta to znači? — iznenadi se Muris.

— Ja sam ga upustio i rekao mu, da vi spavate, a on mi reče, da svakako mora s vama govoriti.

Muris čas ušuti, pogleda Adila, za tim mu reče:

— Idi i reci paši, da ću odmah doći.

Muris nije slutio dobro. Bojao se. Mislio je, da je pala i na nj sumnja radi bukureškog sastanka . . . Možda . . . Bog zna . . .

Munir paša sjedio je doli u Murisovoj primaćoj sobi. Postajao nestrpljiv, što je morao još i na Murisa čekati. Pogleda na sat, za tim ustane na noge i primakne se pisaćem stolu, na kojem je od jučer stajala Rifatbeyova posjetnica.

Munirpaši je istom sada jasno bilo, za što se je jutros Rifatbey obratio na nj i povjerio mu čitavu tajnu svoje djece i svega života. Jedino je zašutio Sabinu. O njoj mu nije ništa Rifatbey rekao.

Dok je Munirpaša o tom razmišljao, unigje Muris, ozbiljan i ponosit, i pokloni se paši i svome šefu.

— Murisbey — poče paša blago — oprost, što sam ovako rano došao u tvoj stan. Možda te u opće-čuđi moja posjeta.

— Da, Vaša preuzvišenosti, ali je smatram nekom velikom naklonosti. Izvolite sjesti.

Munir paša sjedne. Muris je ostao na nogama na prama paši.

— Oprosti oglum! Biću vrlo kratak. O jednoj stvari čim se manje potroši riječi, tim se ista prije svrši.

Muris je postajao nestrpljiv.

— Je li kakva nesreća? — upita Muris, uzbugjen pašinim riječima.

— Radi se o tebi ...

— Bože! ... O meni?! Dakle sam osumnjičen?

Munir paša pogleda značajno Murisa.

— Svašta ima ... Ali je još vrijeme, da se sve uredi. Ja sam došao ispred Rifatbeya: da se još danas vjenčaš sa svojom zaručnicom ...

Muris probljedi

— Fadilom! ...

— Fadilom ... Radi se o imenu i časti moga naj boljeg prijatelja. Fadila je nesretna zbog tvoga nehaja... Ti vodiš razvratan život ...

Murisu sijevnu oči kao munja:

— Molim, vaša preuzvišenosti, da me ne vrijeđate i

— Ti ćeš prekinuti sve sa dosadanjom razvratnicom i vjenčati se s Fadilom ...

— Ah, preuzvišeni! Ne tražite to od mene! ...

— Ti ne pristaješ, Murisbey? Je li? Ne vjerujem... Ja sam te smatrao kao svoje dijete, a ti ...

— Ja vas molim, da ostavite sad tu stvar! Ja ne ću! ...

— Ti si zaručnik djevojke; ti si joj se zakleo i dosta je više ... Poštedi sirotu djevojku!

— Nemojte! ... Nemojte! ... krikne Muris očajno i pane na stolicu.

— Ti moraš, moraš Murisbey! Jesi li razumio moje riječi! ... Ili ...

Muris skoči na noge:

— Ne! — reče odlučno — ako sam izdajica, objavite me; ako sam zlo mislio, progonite me, kuda hoćete... Ja se nikoga ne bojim ... Ja sam ostavio svoju domovinu i svoj narod i posvetio svoje sposobnosti otomanskoj državi. Moja je savjest mirna. ... To recite kome hoćete. Ja se ne bojim. Iz krvi moje, kad mi dželat "odsiječe glavu, niknuće cvijeće slobode, jer milion Murisa ostaće na životu, koji misle kao i ja ...

— To je posljedna tvoja riječ! — zaprijeti Munirpaša i zalupi vratima za sobom.

» ... posljedna riječ ... " opetuje Muris očajno, na pašine riječi i nasloni glavu na ruku.

Pred Murisovim očima sinuo strašan prizor. Otvorilo se more, u kojem su se na dnu raspadale lješine najzaslužnijih muževa Turske, njihovo meso služilo je ribama za hranu, a njihove kosti za igru! Tamo u pustinjama Arabije ležali u zatočenju najbolji pjesnici, književnici, historici i naučenjaci, novinari i žene... Širom čitavog svijeta potucali se najbolji političari i diplomate,

jer im više mjesta nije bilo u domovini, a nad svim, kao avet, vladala jildizska kamarila! ...

Vidio i sebe megju njima; gledao u duhu, kako će se jednog dana otvoriti vrata njegove sobe, doći policajni agenti s kolima i odvesti ga nekud, odaklen se ne će nikad osloboditi ...

To će mu biti nagrada za njegov rad na korist i spas Osmanove države! ...

Eto, dotle je došla Turska! ... Radi jedne neispale ženidbe mora čovjek stradati, — radi osobnih i familijarnih stvari ... Treba ti svakog slušati ...

Ne! ... Bože moj! ... mislio dalje Muris, možda ja i krivo činim ... Ali šta može biti! ... Danas je sve kasno! Sabina je već u mojoj kući. To vidi svak, — to zna cio Carigrad! To i ona — Fadila zna ...

Sirota! Ona nije kriva! Ona je angjeo! Trpi — nesretna je! ... Da, eno je ... Vidi je ... Tužno; nježno ga gleda!

A tu sliku pokriva Sabina, ...

Ona, ah, Sabina ga je osudila i on pripada samo njoj! ...

Vrata se lagano otvaraju, ulazi Sabina u svoj svojoj ženskoj ljepoti, koketno, dostojanstveno prilazi Murisu: — Murise!

Muris pogleda: —

Sabina! Ti si se već obukla?!

XXVI.

Nakon što je Muris ručao kod Sabine, otišao je francuskom poslaniku comte de Cohambine-u kući i dugo razgovarao s njim. Muris se bojava Munirpašine prijete i htio se na nekakav način osigurati.

Kad je svršio Muris s poslanikom, ode conte de la Valetle-u i saopći mu rezultat razgovora.

Conte de la Valetle osmjehne se:

— Zar tolika opasnost? ...

— Nastala je ... , odgovori zaurinuto Muris.

— Dvije putnice za vas i Sabinu napraviću Vam odmah, Murisbev; izvolite sjesti ...

Muris sjedne.

Conte de la Valetle je pisao, glasno govoreći: „Contesse Irene de la Valetle i Muris bey Jahja-pašić“ ...

Murisbev skoči:

— Ali ne na moje ime! Ja idem preobučen u slučaju potjere. Putnica mora i za me nositi drugo ime ...

— Ja sam se šalio, — reče conte de la Valetle, tješeći Murisa. — Putnicu za vas daću Vam seda moju, jer mi vrlo sličimo jedan drugome ...

— Vrlo dobro, samo da ja mogu nesmetano svaki čas otići sa Sabinom ..., odgovori Muris.

— Nebojte se, prijatelju! S mojom putnicom otvoren Vam je svijet! . . . Da ste francuski podanik, mogli bi nesmetano ostati u Carigradu.

— Ja mislim — nastavi Muris — ne će biti mirno! Munir paša ipak nije tako opasan čovjek, ali moram mi sliti na svoju sigurnost . . .

Kad je conte bio gotov i predao Murisu dvije putnice, oprostio se mladi Jahjapašić od prvog tajnika francuskog poslanništva i ode žurno na pristanište Sirkedžije, odaklen će muhadžiri biti otpremljeni Tako mu je Murad efendija, predsjednik „muhadžirin-komisije“, rekao . . .

Parobrod je bio već u pripremi. Osim bosanskih iseljenika, bilo ih je još i s Krete, iz Bugarske, te iz nekih dijelova Grčke. Svi su sličili jedni na druge Svi siromasi, bijednici, kojima je tijesna postala domovina i pošli u široki svijet, jer su čuli, da Sultan dijeli zemlju, blago, novac i sve ostalo . . . Ništa ne treba raditi, jer „devlet je je silan, a hazne prepune“. . .

Dan je bio dosta lijep. Bilo je hladno, ali kako nije padao snijeg, popodneвно sunce lijepo ugrijalo. Na pristaništu bilo je mnogo svijeta. Muris pogje bliže, da vidi Murad efendiju i da mu još jednom preporuči muhadžire Najednom mu upane u oči mnoštvo kola, koja se bijahu lijepo poredala, a oko njija djeca, žene, u lijepim bogatim odijelima. Pomislio na svatove. „Da, to će sigurno biti“, pomisli Muris bey u sebi.

Prolazio je kroz grupe iseljenika. Tražio Muris „svoje“. Tako ih on u duši svojoj nazvao.

Tek do obale svratio jedan prizor Murisovu pozornost. Ugledao ono dijete, što ga je sinoć izveo na galatskom rihetima. Dijete je milovala nekakva hanuma, u lijepom elegantnom žaru, dajući mu nešto iz torbice, koju je u ruci držala.

„Ko bi to mogao biti?“ — pomisli Muris. — „Možda kakva žena, koja dijete poznaje; možda iz rodnog mjesta! . . . Ima ih ovdje dosta . . .“

Prigje bliže:

— Hanum efendum! . . . Taj mališan je moj . . . reče Muris, primičući se bliže i nevidivši lica žene, koja je dijete milovala.

Mali pogleda Murisa, žena podigne „valu“ i radosno klikne:

— Muris bey! . . .

Muris stane zapanjen. Nije znao ništa u prvi čas reći. Pred njim je stajala Fadila Afendaki zade.

— Oprostite! . . . poče Muris drhtavo i uzbugjeno, teško izgovarajući ono „te“ — Fadile hanum, jeli to moguće? . . .

— Kako? — pogleda ga Fadila žarko.

— Vi ovdje! . . . Milujete ovo dijete, a ne znate ni čije je.

— Odgovoriću vam vašim riječima: „mališan je moj“ . . .

— Ono je iz Bosne — sin jednog muhadžira . . . reče Muris s nekom sentimentalnosti

— Znam. I ja sam kći jednog muhadžira... Gorko je ime! . . .

— A što je Fada; o, pardon, Fadile hanuma ovdje? Možda? . . .

Muris ne doreće.

— Molim, Murisbey! Zovite me Fada, jer tako... Nedoreče. Okrene lice od Murisa i otare oči rupcem,

koje su se caklile od suza.

— Vidim tamo svatove . . . Možda se . . .

— Udajem . . . nadoveza Fadila odvažno, pogledavši Murisa ispitujućim pogledom.

— Možda?

— Sadija . . .

— Samibegova sestra!

— Moja posljedna . . .

Fadila ne izreče posljedne riječi.

— Recite joj ispred mene: sretan put! . . .

— Ali ja ne smijem kazati, da sam razgovarao sa Vama, jer će me pitati, gdje smo se vidili.

— A vi joj kažete, da nas je puki slučaj sreo, kad su odlazili njezini svatovi.

— A taj slučaj? — upita Fadila.

— Odlazak ovih bijednika, za koje sam se zauzeo.

Fadila pogleda Murisa, za tim pomiluje dijete po glavi i progovori drhtavo:

— Muris! Ovo dijete je slučaj! . . .

— Možda . . .

Fadila ne odgovori. Prignu se djetetu i dadne mu nešto u ruku, pogledavši ponovo njegovu čupavu kosu i ode brzo, ne pogledavši više ni jednom Murisa.

Muris prigje djetetu i uzme ga za ruku. Dijete mu pokaže zlatan novac od jedne osmanlijske lire. Murisu postane teško pri duši.

Osjetio se krivim prvi put u životu pred jednim srcem, koje će možda onoga svijeta tražiti od njega obračun za nanesenu krivicu.

Poslije podne, očekujući kod kuće povratak Adila, koji je otišao Sabini, da je pita, u koliko će sati doći po nju, — pisao je Murisbev pismo slijedećeg sadržaja:

„Ljubljena Fado!“

Svojom mističnom rukom dotakla si moje srce, koje ćete vječito ljubiti i ostati vječito vjerno i onog časa, kad više ne budem dostojan tvoje ljubavi ni tvoga pogleda . . . Ja sam nesretan . . . Ova je riječ dosta, da ti sve rastumači, jer za njezinim tumačenjem krije se čitava tragedija jedne duše, koja je sve htjela ljubiti . . .

(Nastaviće se).

A. D. G.

Amoru.

Na podnožju ti i ja klečim evo —
 A mojih dana prestao je mir.
 Jer otkada me tvoja strijela rani,
 U bezdani ja zapao sam vir.
 A izlaz gdje je ?... Ne vidim ga više
 Ali srce moje, tiše, kucaj, tiše!

O ti svesilna i neponjatna Moći!
 Na podnožju ti kleči sitan rob.
 U okovima dvoriće te dotle,
 Sve dokle skrit ga ne će strašan grob.
 U viru ja tom sve se gubim više ...
 Ah srce moje, tiše, kucaj, tiše!

Muhamed Ferid Vedždi:

Muslimanska žena.

S arapskog prevodi: **Edib Tešnjak.**

(Nastaviće se.)

Mi ne bi smjeli ništa primiti od te kulture bez duboke i svestrane analize; kad stanemo pred njene zamamljive varave čare, trebamo oči dobro protrti rupcem mudrosti, da uzmognemo razlikovati lijepo od ružna. Ako pak ne osjetimo odvažnosti, onda treba da bar upitamo evropske učenjake za njihovo mišljenje o tom.

Mi baš ovaj čas sjedimo u svojoj knjižnici, a pred nama leži mnogo djela, koja su u vezi s ovim predmetom. Dakle mi ćemo iz njih izabrati one retke, koji su u odnošaju sa ženskim pitanjem, da muslimani uzmognu saznati, kako se je nama — ne izliječimo li sopstvenom rukom svoje bolesti — uzalud nadati, da će nam bolest ruka drugih naroda izliječiti.

Poznati kapacitet u antropološkoj znanosti (ilmi insan), Wilhelm Ferer, piše u prvom svesku „Revije revija” od god. 1895. slijedeće:

— Zaista je vrlo mnogo znakova, koji nas opominju na skori pojav krajnje nevolje i bijede zbog ovog oblika kulture, u kojem danas živimo (Vrijedno je o tom razmisliti), jer ni jedan dan ne će proći, a da ne će posmatrač naići na nove opomene i prijetnje u toj kulturi. Pa s toga moramo držati, da smo obvezani dužnošću vlastitog liječnika

Ove riječi glasovitog sociologa — pri ruci nam je mnogo takovih primjeraka — jasno nam pokazuju, da u današnjem obliku zapadne kulture imade vrlo mnogo znakova, koji s prijetnjom govore, da će u skoro vrijeme nastati velika opasnost po sastavne elemente te kulture, naročito

od strane žene. Dakle, ako je neophodno potrebno, da mi Zapad oponašamo i slijedimo u nekom životnom pitanju, onda nam najmanje treba, da ga mudro i razumno ispitamo prije, nego nam noga posklizne u ponor, jer tada nam ne će kajanje koristiti. Ako pak nijesmo u stanju, da ispitamo velika socijalna pitanja, koja su u uskoj vezi s budućnošću naroda, nama se je bar vrlo lahko obratiti za uputu na učenjake te kulture i koristiti se njihovim svakodnevnim iskustvom. Žele li čitaoci saznati njihovo mišljenje o ovoj stvari, neka pročitaju ove riječi učitelja pozitivističke filozofije i utemeljitelja sociologije Augusta Comptea, koje mi prenosimo iz njegovih djela „Politički red na osnovu principa pozitivističke filozofije”.

Ovaj učenjak govori o pitanju ženske zaposlenosti s muškaračkim radom i navodi društveno poremećenje, koje od tog nastaje, pa poslije ovako nastavlja:

- Ali mjesto ovih i ovakvih fantasmagorija i iluzija, koje ruše zgradu kulture i kvare oblik ljudskog društva, moguće je postaviti jedno prirodno pravilo, koje će potpunoma život žene zajamčiti. To se pak postizava time, da se odrede i ograniče nekoje materijalne dužnosti aktivnog spola (muškaraca) prema krasnom spolu (ženama). Jedino je i isključivo moguće pozitivističkoj filozofiji — obzirom na to, što se ona odlikuje duhom istine - da ovo prirodno pravilo postavi onako, kako će ono uvijek gospodovati i čuvati svoj odlični položaj.

Megjutim nova filozofija, koja je prije pobudila ovo opće nagnuće, nije pozitivistička. Posao pozitivističke filozofije u tom pogledu je jedino, da onom općem nagnuću, kako treba, odredi vrijednost, nakon što potanko ispita sve kretanje i rad ljudskog roda.

Muškarac treba hraniti i izdržavati ženu. Ovo je prirodni zakon; kojeg se ljudstvo mora držati; ovo je zakon, koji jedino odgovara kućnom životu krasnog spola; ovo je zakon, koji poljepšava i usavršuje i najgadniji oblik društva prema napretku ljudstva. Svaki materijalni napredak, što ga za ženu iziskuje današnje stanje, neophodno potrebuje strogo valjanu primjenu ovog temeljnog zakona. S toga nužno njegove posljedice nastaju obratno svakom radu, koji je u odnošaju s društvom, a osobito protiv plaće radnika.

Ovaj zakon, koji potpuno odgovara potpunom nagnuću, u uskoj je vezi s časnom dužnosti žena obzirom na to, što one vrše znatan upliv na muškarce, od kojih potječe kretanje i rad. Ova prisilnost — da muž uzdržaje ženu — slična onoj prisilnosti, po kojoj radnički slojevi moraju izdržavati prosvijećene ljude, kako bi mogli svoju glavnu dužnost svjesno i potpuno izvršavati. Muška dužnost prema ženi s materijalnog gledišta je uzvišenija, jer dužnost žene zahtijeva, da ona živi kućnim, unutrašnjim životom.

Eto gornje su riječi potekle od utemeljitelja sociologije i pozitivističke filozofije, koja je krajnja tačka, do koje će ljudstvo doprijeti, da putem ćutila upozna bitnost stvari.

Tá, pomislite, je li moguće u ime prirode i ekonomije dozvoliti ženama, da se pridruže muškarcima u izvanobiteljskim poslovima.

I da li se poslije toga — o vi, koji vjeru prirode ispovijedate — pristoji vama, da se dižemo i griješimo proti prirodnih zakona, pa makar nam sa Zapada dolazili?

Mogao bi se neko naći, da nam ovakav prigovor stavi:

— Dobro; ali šta ćemo raditi, kad današnje stanje zahtijeva, da se mnogo ženskinja bez porodice nalazi. Hoćemo li ih napustiti, da od gladi umiru i da se s muškarcima ne natječu u vanjskim poslovima?

Mi bi na to odgovorili ovo:

— Kad znamo, da ženski rad izvan kuće narušava društveni red i poredak, onda od nas dužnost i ljubav prema društvu zahtijeva, da nastojimo, kako ne bi olakšali širenje ovog zla.

Od nas čovječnost zahtijeva, da to zlo nastojimo svim silama i mogućnostima odstraniti i utamaniti, te da posljeduemo one požrtvovne ljude u Evropi i Americi, koji se — da osiguraju lijepu budućnost ljudskom rodu — zauzimaju kod vlada, da ustanove zakone, štono bi zajamčili mir i blagostanje ovog slabog ljudskog spola.

Pogledajmo sada na civilizaciju islamske religije, da vidimo, ima li u njoj čega, što bi život ženskog spola osiguravalo od pandži glada i ne imanja.

Da, ženi je u Islamu osiguran opstanak ovim riječima:

— Ako muž jedne žene umre, a ona u svom radu nemadne nikoga, ko bi ju uzdržavao, onda je dužna državna blagajna (bejtul-mal), da je izdržaje i sve joj potrebe podmiruje.

Eto, tu je ustanovu postavila islamska civilizacija, kojoj se povraćaju sljedbenici praktične i pozitivističke filozofije nakon što su njihovi narodi prošli kroz daerkhji faza, što ih promjena vremena proizvodi.

Predstavnik i utemeljitelj tog filozofskog sistema Auguste Comte, u svom glasovitom djelu „Politički red“ veli ovo:

— U slučaju, da žena nema muža ni bližnjih rođjaka, dužnost je društvu, kojemu ona pripada, da joj osigura život i to po pravilu uzajamnosti: ili drukčije zbog njene nesomostalnosti, koje se ne može otresti, ili — osobito — zbog njene nužne moralno-odgojne dužnosti.

U pogledu ovog predmeta, ove riječi imaju za ljudski napredak istiniti i ispravni smisao:

— Život žena treba — koliko je moguće — biti kućni, obiteljski, i žena se mora odstraniti od svakog vanjskog posla, da joj se omogući valjano vršiti njenu glavnu dužnost.

Ovo je mišljenje filozofa dvadesetog stoljeća, a ja držim, da se ono potpuno slaže s principima islamske civilizacije. Pa na kakav bi se dokaz pozvali, da bi našem narodu mogli preporučiti, neka oponaša nosioce materijalne kulture u svima njihovim bolestima.

A kakovo bi naše stanje bilo, ako bi ih u tim bolestima oponašali, i to danas, kad naše slabo stanje dozvoljava ojačanje ovake bolesti megju nama i kad vidimo, da oni postavljaju nove zakone, koji ženu oslobagjaju od teškog rada i ropstva, štono se ispoljava u ženskom obavljanju vanjskih poslova? Zar bi htjeli uzalud vrijeme tratiti i kvariti ono, što smo svijetu savjetovali i preporučali?

A čemu ta muka, kad znamo i kad smo se vlastitim očima osvjedočili, da je naša islamska civilizacija krajnja svrha, kojoj se ljudstvo svaki dan sve više približuje?

A šta li potiče evropske učenjake, da se protive ženskoj uposlenosti u vanjobiteljskom radu usprkos uvjerenja nekih orijentalaca, koji drže, da je natjecanje žene s muškarcima u poslu jedan zamaman i lijep oblik civilizacije i veliki korak ljudskom napretku. Ono, što te učenjake čini protivnicima ženskog vanobiteljskog rada, nije ništa drugo, nego njihovo vlastito očevidno osvjedočenje u hrgjave posljedice tog rada.

(Nastaviće se).

Abdul-Hak Hamid:

Tarik.

(Osvojenje Španjolske).

Drama u šest činova i četiri dodatka.

S turskog prevodi: **Salih Bakamović.**

(Nastavak.)

PRIZOR II.

Ožalošćena djevojka sama dolazići.

Svuda tmina, tek kut ovaj pun je sjaja, pun je milja!
Jel' to raka, il je zapad, toplo sunce gje počiva,
Il' je dušek, gdje no dilber vjekoviti sanak sniva?
Ah, to nije pusta varka, ta ovo je prava zbilja.
Gle, od ove razvaline gjulistan je sad postao —
Da li s neba na zemlju je to jutarnji oblak pao?

(Više groba).

Jel' moj dragi tu ukopan, il' se mjesec uhvatio?!
Gledaj samo, kako se je ugasnulo svietlo moje —
U turbe je od cvijeća grob se njegov pretvorio,
A to turbe mirisavo gjerdek-soba postalo je,
O ta sobo prepuna je rujnih ruža i ljubica —
Raskrili mi svoj zagrljaj, ja sam tvoja ljubavnica!

Tuba stablo sjenato se nastanilo sred trojaka,
Ne, to jedna hurija je svoj naručaj otvorila,
Ložaj sveti nevinosti, ljubavnog čuvstva raka
I ognjište božanstveno i edenskog klupa milja —
Ili se je svetac kakav u ekstazu uzdigao,
Pa za uvijek zemskim tlima na sedžu je Bogu pao?

Ah, na ovom dragom mjestu nek i mene sad nestane,
Kad za vazda sunce moje za svoj zapad zašlo tu je!
Da, on b'jaše pravo sunce, što potamni na tanhane,
On je istok pomrčani, zapad koji vatrom ruje —
Refleksom mu u cvjetnjak se odijelo mi crno stvara,
I ako sam mrka noćica, bar sam noćca puna cara.

Ovdje su se razni cvjeci rascvjetali na sve strane
O da li je živa čežnja porušeno tielo tvoje —
Tvoj nadgrobni kamen sličići meteoru, što no pane
Sa nebesa zemskim tlima i svud prospe trake svoje.
Da l' su ovo rasciepljena ta nebesa modro-plava:
Ta cvjeci su puni sjaja, a svietla su mirisava.

Kad ko ima ljubovnika, drugog nikad tražit ne će!
Ah, bez tebe tužnoj meni i eden bi prazan bio;
Kad je s polja, moj angjele, tvoj grob tako lijep i mio,
U njemu je jošte bolje: — pravi stanak viečne sreće.
Dok u grobu, u svjetlosti tvoje tielo sad počiva,
Ja ne mogu u žalosti tu ne zemlji ostat živa.

Zar u tvojoj čistoći te uvjeravat o tom treba? ...
Gle tvoja je, dragi, raka ovu noćca oživila;
Ona je kao bijeli kamen, što je ozgor pao s neba,
Il srebrna ko selvija, a u moru zelenila.
I ja kod bih svoje krvi dvi-tri kapi darovala,
Kakova bi — ne znam — slika od tvog groba tad postala.

Je sul' ovo sa jasnom okoline okičene
Ili povrh zemskog lica mirisavi snijeg leti!
Kada čovjek razočaran bez slobodne volje vene,
Ja ne znadem da li biednik pod moranje mora mrijeti?
Al to nije smrtno tielo, to je duša uspavana,
A više nje ja sam bašluk, u kom bol je uklesana.

Ja sam prije mrzila te i nad tobom se zgražala
I osoba i svojstva ti odurni su meni bili,
A poslije kad sam čula, da te je smrt progutala,
Srce su mi osjećaji tužnog aška ispunili.
Ti si umro: tvojom smrću postala sam žena tvoja.
Ja u tebi sve sam našla, sve što ljubi duša moja.

Tvoja svijetla ova raka oltarom mi postala je,
Pa nek i moj crni zoluf tebi od sad pojas bude;
Moje srce — ovu vjeru ispovjeda i priznaje,
Ona vječna istina je, što zanosi mudre ljude.
Ja se slipo pokoravam Amorovim nalozima —
Venera će da me brani i pod svoj me štit da prima.

O viječno snivalište, utočište drago moje,
Ja se sjećam evo sada naših prošlih svih vremena!
O raskrili svoj zagrljaj, da ne cvili srce moje,
U rastanku i mukama, gle na meni sad bremena
I moj život ašički će prolaznoću dokrajčiti!

(vadeći mač)

Evo ovaj oštri handžar ključ će tvoga groba biti.

Ovaj ključ mi prošle noći svećenik je jedan dao,
Ko da tvoja, dragi, raka kapija je Božjeg raja!
O raskrili svoj zagrljaj, ne bil' narod vjerovao.
Da još jedan ima svijet, gdje nema uzdisaja,
I sinovi Ademovi gdje svi su ravnopravni:
Istovjerci, Jednorodci, muslimani i kršćani.

Zar moguće ne bi bilo, da učiniš mi dobrotu,
Pa da raju vinemo se u plašt jedan zamotani —
Gle, gola sam, ostala sam nesretnica u životu;
Željela bih, da me samrt sa pepelom tvojim spravni.
Otvori mi svoj zagrljaj, pa nek strašni sud zavlada,
Nek sviet reče, da po zvježju neprozirna tmina pala.

Po zvježju gusta tmina, a vrh sjene mjesečina,
Po ljepoti viečna tuga, a po duši savjest čista!
Promatrajuć to satana nemoćan će pasti tlima. —
Na licu se bezvjerničkom kao osmeh vjera blista.
A ko ne mre, zar dosadan zemski život mu ne biva,
Ta svijetlo prave sreće pod zemljom se samo skriva.*)

(Svršivši ove riječi ožalošćena se djevojka na grob sruši i ostane nepomično ležati.)

PRIZOR III.

Prijašnja, Muslim. kasnije jedan svećenik pod koprenom.

Muslim: Nekakova po prilici osamnaestogodišnja, u crno odjevena djevojka! Za što je, pala po ovoj šehitskoj grobnici? Valjda hoće, da opiše nesreće ovog rata? *(Približivši se djevojci, opipa je rukom i prevrne; u to pogje i zastane.)* Uh, ubila se !. . Bodež joj u lijevoj dojci, baš u izvoru života ! .. Lucijo, Lucijo! .. Otišla na onaj svijet!.. *(Ugledavši na zemlji njen ogrtač.)* Gle, sa sobom je ponijela i mrtvački pokrov!.. *(Pokušava, da bodež iz djevojičina srca izvadi.)*

Svećenik: *(Zapovjedajućim glasom.)* Ne diraj! Bodež, koji u njenu srcu leži — to je moj bodež.

Muslim: *(S užasom odskoči s mjesta, držeći bodež u ruci.)* Ko je ovo? S koprenom na licu nekakav svećenik!

Svećenik: *(Grozeći se Muslimu.)* Ova djevojka, koja je pala po ovoj grobnici, ili pravije, koja je pala u pogibao, jest jedna velika griješnica. Htio sam joj grijehe oprostiti, ali je priznala, da ljubi jednog arapskog borca i nije mi se htjela pokoriti. Ljubiti pak jednog arapskog mudžahida — naravno — veliki je grijeh; nu pregijimo preko toga. Ja sam ovoj djevojci dokazao, da se mora meni dopustiti, inače da će taj bodež u grudi dobiti. Ona me je odbila. Megjutim nije ni bodež učinio ono, što sam ja hotio; ona mi ga je nenadano iz ruke otela. Da je naumila tim bodežom samoubojstvo počinuti, razumio sam iz samih njenih riječi, kada je od mene bježala. Nu pošto mi nije bilo u interesu, ne hjedoh je od te nakane sprečavati. Jer premda sam u nju do ludila zaljubljen, volio sam je pustiti da krepa, nego da mi tajne razglasi.

Znao sam, da će ona mudžahidov grob tražiti; s toga sam je noćes tajno slijedio. Svrha mi je bila, da je još jednom ponudim, da mi se na ovom groblju preda. Ali ugledavši i tebe ovdje sakrivena, ne mogoh se usuditi da se pojavim. To je pak za to, što bi se u protivnom slučaju i vi djevojci ukazali, ili bi se ona — opazivši prije Vas — zastidila, ili ustrajala na svojoj tvrdoglavosti, pa me ponovno odbila. Osobito pak mogla bi me pred tobom odati, a ti bi me opet mogao spriječiti u nakani i djevojku u obranu uzeti, ne shvativši da, je moja sveta ponuda vjerska stvar i misleći, da se ona osniva na čuvstvu pohote i strasti. Zato sam na nju čekao, dok svrši ljubavnu tragediju i život skonča. Najzad je vlastitom rukom izvršila same ubijstvo za svoju nepokornost prema meni. Ali bodež je moj. Evo, njegove su mi korice i sad za pojasom.

*) Ove je stihova preveo: Ćazim Ćatić.

Muslim: (*Govori drhšćući rukama i nogama, pa se polako približi svećeniku.*) Zar korice? Korice, korice? Jesu li to?

Svećenik: Da, to su.

Muslim: Ne nego ovo! (*Udari svećenika bodežom u prsa, bodež zvekne i prelomi se.*)

Svećenik: Stoj! Nemoj tako. Kako je moje lice pod koprenom, tako mi je i tijelo pod okloпом!.. A i za pojasom mi se takogjer može još jedan bodež naći. (*Pokaže jedan drugi veliki bodež.*)

Muslim: Vidim... U toj se svećeničkoj odori krije i jedan razbojnik.

Svećenik: (*Mašući bodežom.*) Kini se otale, inače ću i tebe staviti u stanje one djevojke, za koju si rekao, da opisuje nesreće rata...

Muslim: Nesreća rata, uzrok rata!... Ako je ova djevojka opisala nesreće rata, i ti si prava slika zlobnog fanatizma. Neka vrug nosi i tvoju duhovnost i tvoju tjelesnost! (*Svećenik opet maše nožem i put pokazuje.*) Usmratio si nevinu djevojku, bojeći se, da ti tajne ne oda. Podli stvore! A zašto ne moreš te tajne od mene sakriti? Misliš li valjda, da sam ja tvoja savsjet?

Svećenik: Jer sam siguran, da se od tebe mogu obraniti.

Muslim: Budi uvjeren, da će te savjest ubiti!..

Svećenik: Kako ćeš me naći i šta mi možeš učiniti? Jedan svećenik pod koprenom—

Muslim: Ta svakako je vaših vrlo malo, koji nemaju koprene.

Svećenik: (*Surovo.*) Traži me!.. (*Brzo odlazi.*)

Muslim: (*Gledajući za njim.*) Satana ode! Ugledao je ovdje angjela, pa ne može više ostati! Ode u pakao! (*Približivši se mrtvom tijelu ožalošćene djevojke, tužnim glasom.*) Angjele, angjele, kojeg je ruka paklene furije u raj otpravila. (*Naslonivši se na nadgrobni kamen, neko vrijeme gleda u djevojku.*)

ZASTOR PADA

III. ČIN.

Pozornica prikazuje sobu sa riznicom u kraljevskom dvoru u Toledu:

PRIZOR I.

Tarik bin Zijad, Zejd bin Kessadi, Mugiz Errumi, Muslim nekoliko zapovjednika, dvije tri mudžahide.

Tarik: Evo upravo nakon godinu dana našeg dolaska u Španjolsku, neprijatelj nam predade glavni grad Toledo, prijestonicu kralja Roderika. Jedan dio gotskog plemstva, koje se je nalazilo u prijestolnici, pobjegao je preko Pireneja u Francusku, a drugi preko mora u Italiju, dok su se nekoji plemići s narodom i vojskom nama predali. Mugiz Errumi je osvojio Kordovu, Bin Kessadi Malagu i Elbiru, a ja sam unišao u Toledo. Danas se sva trojica nalazimo u riznicama gotskih kraljeva. Mi smo sva ova velika osvajanja samo svojim jedinstvom postigli sve svoje uzvišene ciljeve samo megjusobnim savjeto-

vanjem ostvarili. Krenuvši iz velike udaljenosti od četer mjeseca puta, prebrodismo sinje more i osvojismo toliko tvrgjave, gradove i države. Sve ove sjajne uspjehe polučili smo samo jedinstvenošću u poslovima države i vjere, pokornošću u marljivosti, domoljublju i svakom korisnom poduzeću. Čuvstvo i nepokolebivo pouzdanje u vjeru za jednu je vojsku bolje obrambeno sredstvo, nego li i oklopi i štitovi. Tvrda sloga i jedinstvo za jedan je narod sigurnije utočište spasa, nego li i bedemi i tvrgjave. Po mom uvjerenju: dužnost ljudstva ne sastoji se samo od jednobojstva, nego i od megjusobnog jedinstva, jerbo je i jedinstvo kao i jednobojstvo — istinito.

Muslim: Vojska, koja se nalazi pod upravom jednog tako revnog zapovjednika, pobjediće, kud god krene.

Tarik: Ja nijesam zapovjednik, naš je zapovjednik šeriat.

Muslim: Kako? Zar od vas ima ovdje još viših zapovjednika?

Tarik: Da, šeriat je zapovjedao i vojskovogjama i vojsci. Ja sam bio jedan pokorni službenik, jedan prosti vojnik. I sada sam prosti i pokorni vojnik.

Muslim: Ako časnici u ratu tako uzasmatraju, da su ravni prostim vojnicima, onda će se svaki vojnik početi isticati za časnika. Pa u istinu nekoji se od vojnika i pokažu dostojnim te časti.

Zejd bin Kessadi: Evo slušaj! Ima ih koji su vidjeli, da je Mugiz Errumi pod Kordovom na svoja legja prtio vojnike i tako ih uzdizao do zidina tvrgjave, pa je kasnije sebe i ostale drugove dao konopima na bedem izvući, ili iz ratnog stroja u tvrgjavu probaciti!

Mugiz Errumi: A ima ljudi, koji su vidjeli, gdje je Zejd bin Kessadi na svoja ramena uzimao gazije, kojim su boju u noge osječene, i petnaest-dvadesetgodišnje ranjene mudžahide i tako ih preko rijeke prenosio. On je u elbiranskom klancu odriješio zavoj svoje rane i njime povezao ranu jednog prostog vojnika, i ne obazirući se na svoju ranu, iz koje je krv udarala.

Muslim: Vi i ranjenike u boj vodite, držeći se valjda one: „Nije vojnik, ko se ne bori, dok nosi na ramenu glavu i dok jednom rukom vladati može.“ Vi u boj nostite i one, kojima su noge osječene, veleći da se mogu rukama braniti. Vi sve od staraca pa dao djece u rat vodite, dok vaši nemoćni i kopljom pogogjeni sami dragovoljno idu.

To sve donekle mogu pojmiti. Ali šta ćete s ovim ženama nježnih srdaca? To eto ne mogu da shvatim. (*Mudžahide se uzrujavaju.*)

Tarik: I one svojevoljno u rat polaze.

Muslim: Vidim, ali kakva od njih korist u ratu?

Tarik: (*U šali.*) Ako ništa, ono bar vidaju rane.

Muslim: (*Takogjer u šali.*) Jest, ali ne one rane, koje su oružjem prouzrokovane.

Zejd: One ne ubijaju svoje prijatelje kao ljubovnice drugih zemalja, nego svoje neprijatelje.

Muslim: Moje je uvjerenje, da žene nas donose samo na ovaj svijet, ali da nas ne mogu na onaj otpremiti.

Jedna mudžahida: (*Kao izvan sebe.*) Megju dušmanima da si bio, to bi onda iskusio

(*Svi se smiju.*)

Muslim: (*Promatrajući mudžahidu.*) Da sam i na neprijateljskoj strani, prijatelj bih ti bio.

Mugjahida: Nije lijepo, da se ovdje porugljiva šala zbiva!

Tarik: Ali pazi, ona se razumije i u pjesmu. Govor joj je u stihove složen. Ako niste primjetil, evo: Megj dušmanim da si bio, to bi onda iskusio!

Nije lijepo, da se ovdje porugljiva šala zbiva!

(*Svi se smiju.*)

(*Nastaviće se.*)

M. J.

Jutarnji crescendo.

Mujezin s munare pravovjerne viče,
U ranome jutru da slave Allaha,
A kroz maglu dolje horos kukuriče . . .
To su prvi znaci mladoga sabaha.

I jejine liežu, a vrapci se bude,
Već se čuje žamor s neskladnim dživdžukom.
Na uranku bruje vrapčje pjesme lude i paraju
vazduh neugodnim zvukom.

Radenici idu na rad po dva, po tri,
Zaturili kose otrag na ramena.
Iza brda veće sunce na njih motri.

Ulicama uskim odjekuje lupa
Čepenaka malih. I već mnoga žena
Na bunar se žuri; u ruci joj kupa.

Dr. Osman Namik:

Teiste i ateiste.

(Vjernici i bezvjerci)

S turskog prevodi: **Abdusselam Hadžiferizović.**

(*Nastavak.*)

Gosp. doktor je trebao ove činjenice objektivnim pogledom promatrati, pa ne bi ljude sa običnim životinjama izjednačivao.

Naročito je obično besmisleno trabunjanje, kad Džahid-beg zadnjim riječima daje mogućnost, da kod životinja postoji osjećaj o egzistenciji Boga i o obožavanju njegove svemoći!

On dalje veli:

Ali teiste ne će priznati, da i pčele i mravi imaju svoje posebne bogove, jer oni ovo shvatanje samo sebi monopolizu u i time se diče.

Vjernici ne priznaju višeboštva, a niti su do sad čuli, da i životinjski rod vjeruje u jednog ili više bogova; oni ne izbjegavaju ovakovih riječi, koje se protive logici i zdravom razumu, s toga apsolutno nikakove važnosti ne poklanjaju tim. Džahidnegovim riječima. Ali se oni uvijek ponose svojom inteligencijom i znanjem, koje im je vječni Bog darova) i njemu su vazda na tom daru zahvalni.

Gosp. doktor ovdje uzima novu temu, novu misao, pa veli:

Megjutim i ako je ovako vjerovanje bez temelja, ono ipak bez sumnje umanjuje potrebu policijske vlasti; dapače ono bi stupilo mjesto te vlasti, kad bi — kako treba — u ljudskim umovima smjestilo se i učvrstilo. Ali ja opažam, da je skoro nemoguće naći jednog veoma pobožnog teistu, koji bi posjedovao do zadnjeg stupnja vrline i krijeposti ljudske.

Džahid beg, dokazujući, kako je čovjek „religiozna životinja“, i razjašnjavajući nepotrebnost teističkog straha pred Bogom, izražava se tako, da svojim riječima spoljašnjost (formu) uljepšaje, a unutrašnjost (smisao), koju je htjeo izraziti, kvari. A bijednik i ne zna, da je prvom rečenicom ovog pasusa jednu istinu rekao.

Ibni Haldun je naime na jednom mjestu rekao?

— Narod jedne zemlje, koji je čudoregije i lijepe vrline usvojio i tako dopro do krajnjeg stupnja čovječanstva, nije potreban nikakovoj vladi za upravljanje državnim poslovima. U takovom narodu svima odnošajima i prilikama ravnaju i upravljaju njegovi razumni, pravedni i u moralu savršeni sinovi. Vlada takovog naroda zove se uzornom i plemenitom vladom.

Jasno je kao 4 puta 4 jest 16, da bezvjerci ne mogu imati moralnih vrline zbog svoje pokvarene naravi i da je lijepo čudoregije samo kod vjernika, čija vjera zahtijeva moral i sve ljudske krijeposti. Toj činjenici se ne može protusloviti. S toga baš eto u jednoj zemlji, čiji su stanovnici isključivo vjernici, vrlo se malo, ili skoro nikako zločini dogagjaju. Leglo zločina su one zemlje, gdje ljudi nijesu obvezani nikakovim vjerskim dužnostima, gdje vrlo slobodno ugagjaju svojim životinjskim pohotama i strastvenim težnjama. Što se tiče vjernika, oni se uvijek odstranjuju, suviše plaše se ovakovih gadnih pohota i prljavih strasti.

Po tom — kako smo prije rekli — vrlo je opravdana i istinita prva rečenica zadnjeg pasusa iz Džahid-begova predavanja. Ali zadnja rečenica toga pasusa je obični sofizam i kao posljedica doktorove umišljenosti, nije vrijedna pažnje.

Megjutim, da dokaže, kako je ovakovo religiozno shvatanje vjernika slično običaju, po kojem nekoji ljudi slijede svoju maštu, i kako ono nije osnovano na jednoj pozitivnoj činjenici, gosp. doktor veli, da ono (shvatanje) kod njega nema vrijednosti, pa nastavlja:

Jer ako obratno tome ustvrdim, ne ću moći naći argumenta, na koji bih se oslonio. Vjerovanje dakle teista, da sva svoja djela obavljaju u prisutnosti jednog

apsolutnog svevidljivog Boga, jest pusto samozavaravanje, što ga ni kod djece ne možemo opaziti. Jer ako djeca prirede jednu igru i u red je dovedu, te ako ih tada jedan vidljivi ili nevidljivi posmatrač uzme pod svoju kontrolu i zabrani se igrati onima, koji varku čine, djeca će tim biti vrlo zadovoljna. Ali ipak djeca znaju, da su ona ovoj igri red postavila i onom posmatraču ne pripisuju apsolutne vrijednosti.

Pošto Džahidbeg nema vjere, mi ćemo ovdje mimo- ići strah od Boga i progovorićemo nekoliko riječi o savjesti umnih i pravednih ljudi. Da li se pristoji ljudskom dostojanstvu i razumu, ako neko u svom činu i poslu, što ga poduzme, razmišlja o njegovim zlim ili dobrim posljedicama; ili ako neko jedan posao vrši bez ikakova mišljenja na njegove posljedice?

Vjernik zna, da svoj rad i posao obavlja u prisutnosti jednog nevidljivog posmatrača t. j. pod kontrolom svoje savjesti, pa se prama tom može reći, da je kod njega odgovornost pred savješću onaj faktor, koji odregjuje pravac njegovu djelovanju i pasivitetu. A da li je stanje vjernika pohvalno ili nije, neka sami čitaoci prosude. Što se tiče dječijih igara i reda, po kojem se zbivaju, one nijesu istovjetne s poslovima odraslih razumnih ljudi i s načinom, po kojem oni te poslove udešavaju; suviše meju tim igrama i poslovima nema nikakva odnošaja, koji bi ih sličnim činio, jer dječija igra ostaje samo igra bez ikakove važnosti, dočim rad odraslih ljudi ima i svoj objekat i svoju svrhu.

Djeca prireguju igre, ali ne mogu procijeniti koristi ni štete, koja od njih potječe; odrasli pak i razumni ljudi unapred odreguju sve dobre i zle posljedice svog rada i djelovanja.

Djeca ne samo da ne daju nikakove važnosti kakvoći svoje igre, nego dapače ni običaju i redu, što su im ga njihovi roditelji postavili u životnim pitanjima, kao što su: jelo i piće, odijevanje i spavanje, šetanje i pohađanje škola i t. d., jer njihova umna moć nije toliko razvijena, da bi mogla shvatiti važnost ovakovih pitanja. Djeca dakle nijesu po tom sposobna ni za to, da bi mogla dati kakovu važnost svojoj igri i redu, po kojemu se ona zbiva.

Što se tiče odraslih ljudi, oni su sposobni odrediti sve uzroke i posljedice, sve moguće koristi i štete svog rada i posla; jednom riječi, oni znaju sve, što je u uzročnoj vezi s njihovom djelovanjem.

Odrasli ljudi s toga polažu veliku važnost na svaki svoj posao i rad, za koji pozitivno znaju, da nastaje njihovom slobodnom voljom; ali oni pri tom poslu opet mole velikog Stvoritelja, da ga blagoslovi i uspjehom okruni. Ovo je pak — mimoišavši moralnu stranu molitve — I mnogo skladnije s moralom i uljudnošću, nego li biti egoista i samodopadan, kao što je to mladi i razuzdani Dr. Džahid beg.

U ovom je pogledu prosugjivanje jednog posmatrača dječijih igri mnogo slično prosugjivanju savjesti teista, kako, bi u granicama pravde svoje djelovanje i pasivitet očuvali.

Džahidbeg veli:

Ja ponovno velim i priznajem, da je čovjek religiozna životinja i to od davnih davnina; s toga je to dugo vrijeme iziskivalo evoluciju, po kojoj se je religiozna životinja odvojila od ostalih u posebnu vrst. Najnovija pak vrst — jesmo mi bezvjerci.

Vrlo lijepo! Dakle je ateizam krajnji i savršeni stupanj teizma, ili drukčije da se izrazimo, teizam je mnogo vremena vladao meju ljudima, pa se je od njega po zakonu evolucije ateizam pojavio. Zapravo mi ne znamo, šta bi rekli ovom sudu i učenosti doktorovoj.

Pogledom na to, što se bezvjerstvo sastoji u neobuzdanom životinjskom vrludanju po pašnjacima strasti, samo jedan razuzdani bezvjerac može reći veliku neistinu, da je teizam svoju evoluciju proživio. Za pravo ateizam je kontrast teizmu. Priroda je svakoj stvari stvorila oprečnu stvar, pa je tako i bezvjerstvo — kao kontrast vjere — meju ljudima nastalo. Ali to, što se je ateizam poslije teizma pojavio, ne čini ga časnim i pribranim, jer koliko god u nekojim stvarima poslije njihova savršenstva nastaje nadulost, smrad i raspadanje po samim prirodnim zakonima, ipak se taj proces ne može smatrati kao nešto, što je lijepo i pohvalno. Kako god, dakle, u materijalnim tjesesima pod uplivom uzdaha nastaje nadulost, smrad i raspadanje tako nam je isto priroda pokazala, da može i u materijalnim (apstraktnim) stvarima potpuno pokvariti suštinu jednog pitanja i iz temelja ga preobrnuti.

(Nastaviće se).

A. Delcamp:

Jim-Jim.

(Nastavak)

— „Bah! Divno li će izgledati, ako se na ovoj okuki otkopčam!“ — uzdahne Sigurd.

Čim su mitili posljednji zavoj, pukne im pred očima duga ravna cesta. Jim-Jim je bio uzhićen od veselja:

— „Pazite, djeco!... Sada ćemo malo zasvirati!... Ah! Ah! Ja sam lud... Gospodine Sigurde! Za ime Božije! Vi me čudno gledate. Ah! Jesam li zbilja poludio!“

Jim-Jim stisne se u svome škaflu, pritisne stopama pedale, ščepa zaporanj i upre očima u daljinu:

— „Koji stupanj brzine pokazuje brojalo?“

— „Šezdeset... šezdesetpet... sedamdeset... nabrajaše Sigurd smješeći se.

— „Čekaj, čekaj droljo!“ urliče Jim-Jim. „Ovako nijesmo pogodili, šalu ćemo na stranu, pa malo bolje podbrusiti...“

Zaporanj šklapne, a automobil se zaljulja.

— „Koliko?“

— „Osamdeset“.

Jim-Jim umukne; govorio je sada vrlo rijetko i isprekidanim riječima; tijelo mu je bilo zgrčeno i nagnuto

nad motor, glava naherena a vilice stisnute sa na pola stisnutim usnama. Više je sličio kakovoj prikazi nego li kakovoj ljudskoj spodobi. Njegovi prsti kao mehanizmom gonjeni, doticali su se lagano zubaca na pokretaču, našto je stroj počeo sve više i više bučati. Stabla, šuma, telegrafski direci, kao i drugi predmeti proljetahu pokraj njih kao sjenke, očima ih nijesu mogli zamijetiti . . . A Jim-Jim? Križao je po praznom prostoru nadnaravnom brzinom, kao razdražena zvijer kad žrtvu proganja.

Jurili su tako neko vrijeme, ne mijenjajući položaja, dok napokon Jim Jim ne uskliknu:

— „Kolodvor tamo! Štacija!... Raskršće puteva!... Željeznica! Pogledaj!“

Gospodin se Sigurd bijaše ispravio na svome sjedalu, buljio je u odregjeni pravac, kojeg mu Jim-Jim bijaše označio. Vlak se megjutim sporo pomicaše iz svoga skrovišta, pospješujući postepeno svoju brzinu. Nesretni tvorničar bijaše kao gromom ošinut, objema se rukama uhvati za glavu, a hiljadu raznih misli i slutnja prohuji mu mozgom ; činilo mu se kao da mu neki tajanstveni piskutljivi glas prijeteći dovikuje: „Dosta! Ovdje je svemu kraj!“...

— „Jim-Jim!“ kričao je Sigurd, „za volju Božiju, obustavi stroj! Molim te i preklinjem, obustavi ga... smiluj se... Budi razborit! Nemoj nas stavljati u očitu pogibelj!“

Jim-Jim nije se obazirao na tople molbe Sigurdove, nego se i dalje šalio:

— Ah! Ah! Vi ste se malo prestrašili... Kolo dvor! Željeznica!... Ah! razumijem. Sitnice!... pa ipak, sve te sitnice zadaju Vam puno boli i straha, od njihja strepите, drhćete... A ja? Recite po duši, gospodine Sigurde, bi li jedan lugjak mogao ovaka herojska ju naštvа izvagjati? Ah! sveti Bože! Ne, ja više nijesam lud... Molim, pogledajte, koliko je stupnjeva sada?

— „Stoidvadeset... a kazaljka napokon pomiče se sve dalje, dalje“...

— „Pomiče se dalje!... Bravo! Hura!... Cilju se primičemo, za par sekunda poskočice na stočetrdeset. Ah! Ah! Ah! Kojeg li iznenagjenja, divnog li veselja! Ja sam općaran sa Vašim magjijskim kolima, gospodine Sigurde... ta to je veličanstveno... njihova munjevna brzina preskočiće sve zapreke. Ah! Ah! Ah!“

Gospodin Sigurd bivao je svakog časa uzrujaniji, smrkuta čela i namrštenih obrva, gledao je odmjerene kretnje kazaljke, koja se neprestano naprijed pomicaše. Jim-Jima njegova zbrka ni malo ne smetaše, on je jednostavno nastavljao s prirodnim oduševljenjem svoje uobičajene zabave: smijao se, pjevao, šalio i veselio. Napokon opazi u trećem kilometru seljake, koji, na njegovu žalost, skrenušes ceste, udaljujući se suprotnom puteljkom, našto ih počme psovati i grditi:

— „Ah! Tupoglavci!... fino ti mi umakoše! Ali kuda će onamo! Zar ih zbilja moram nadići!“

Siromašni gospodin Sigurd bio je sveosve rastresen, nije se znao snaći; brda, doline, polja, sela i gradovi proljetahu mu najednak ispred očiju, kao meteori, a on

u nekoj melankoliji sabirau je i posljednje raštrkane misli i pitao se, gdje je sada. Bijaše li zaista prošao Pontais? Da li je u blizini Beauvais ?, toga se više ne sjećao. Megjutim Jim-Jim ne tajaše mu više svoga veselja:

— Ah! gospodine Sigurde! Vaša smetnja, Vaša zbrka!... godi mi, zabavlja, veseli... Ah! Ah! ja činim svakom usluge, nikoga ne štedim... i Vama isto nudim, ja nijesam više lud... vjerujete li Vi u to, gospodine Sigurde?... Tamo!... tamo!... vidjećete moju hladnokrvnost... osvjedočiti se...

Jim-Jim pokazivao je pri tom, nemarno mahajući ru kom, raskršće na željezničkom putu, na kome Sigurdu oči ukočeno stadoše.

— „Vidite li?“

— „Da... da... vidim...“

— „A vidite li takogjer željeznicu, koja nam s desne strane u susret dolazi?“

— „Da... da... vidim...“

— „Nu, tada se kladim, da ću joj presijeći put...“

Ah! Ah!...

Jim-Jim nije se šalio, on podvostruči brzinu.

Po sreći željeznički čuvar bijaše nekom pometnjom zaboravio spustiti pregradu preko puta, kuda automobil projuri hropčujući i previjajući se kao pijavica. Gospodin Sigurd jasno je vidio lokomotivu, koja kao strašna avet fukćući i zviždeći dojuri na pet metara, možda i bliže, ali Jim-Jim bijaše promašio.

— Ah! Ah! recite mi gospodine Sigurde... da, recite slobodno, imade li jedan lugjak ovaku hladnokrvnost... Ah! koliko sam Vam puta govorio, gospodine Sigurde, da sam sa ovakim kolima u stanju preskočiti zid... Naravski, Vi toga ne vjerujete... Koliko je računalo?“

— „Stoičetrdeset“, — otpuhne Sigurd, mahajući glavom.

— „Stoičetrdeset! Stoičetrdeset!“, — klicaše veselo Jim Jim. „Ah! Ah! Ah! Biće i stoipedeset!... Ah! Ah! Jeste li vidjeli, gospodine, divne životinje... Čim ovdje na stopedeset skoči, Jim-Jim će preskočiti preko onog zida, štono se ovdje pomalja...“

Gospodin Sigurd uperi oči prama nizini obronka i zaista, na svoje veliko čudo, ugleda na sred ceste veliki zid. Htjeo je nešto govoriti, ali mu riječ zapne u grlu; htjede pružiti ruke, da zadrži lugjaka, ali mu udovi bijahu ukočeni; od silnog straha bijaše se na pola onesvijestio. — „Da, gospodine Sigurde!“... čeretaše se Jim-Jim, „dviije hiljade franaka polažem, ako ga ne preskočim... dviije hiljade franaka, jeste li razumjeli! Držite ih?... Ah! nakon ove oklade, ne ćete mi više govoriti, da sam lud...“

Užas pred groznom smrću, kojoj su strmicе letili u naručaj, osvijesti ga, vidio se ulovljen u stupici iz koje se više nije mogao izvući. Htio ne htio, morao se pokoriti krutoj sudbini, da s njime upravlja. Krupne kaplje znoja cijedile su mu se niz blijedo lice, a tijelom mu neprestano prolazahu srsi; bio je izoliran. Razgoračenih očiju buljio

je tupo u ogromni zid, koji se povećavaše, rastaše, . . . juraše . . .

Ponovno prikupi svu snagu, istrigne se iz mrtvila, koje ga bijaše sveosve svladalo, pokuša, ne bi li još u pravo vrijeme mogao zadržati Jim-Jima, ispruži nemoćno ruke, ali prekasno . . .

— „Zid!... Zid!... Željeznica!... Pro-pa-st!” —
jaukne bolno i sruši se.

U isti mah zemlja zatutnji, strašan prasak zaori i automobil, rastrgan u stotinu komada, poleti u zrak . . . zatim zavlada grobna tišina . . .

Kad je gospodin Sigurd došao k sebi, najprije mu zapne oko o iznakaženo tijelo Jim-Jimovo, koje kraj šina ležaše razlijepljeno kao smokva. Iz svih šupljina u glavi krv mu je curkom tekla, u kojoj bijaše sav ogreznuo, a mnoštvo radoznalih seljaka okruživaše ga sa sviju strana. Teškom mukom uspjelo je Sigurdu na rukama i nogama dopuzati do njega. Jim-Jim borio se s dušom, nemoćni trzaji pojedinih dijelova tijela odavali su mu još iskru života, iskru, bez dvojbe posljednju . . . U smrtnom času, kad mu je već duša počela izlaziti, čuo je Sigurd hropčujući iznemogli glas, gdje mu dopire do ušiju, ali tako žalosno i monotono, kao zvuk mrtvačkog zvona:

— „Vidite! . . . ja . . . ja . . . sam . . . Vas . . . pi
tao, . . . jesam li . . . ja . . . lud? . . . Ja-a Ji-m, J-i-m” . . .
Sigurdu su navrle suze na oči, žao mu ga je bilo.
Htjeo mu je pomoći . . .

Još jedan trzaj tijela i njegova se zvijezda za uvijek ugasi. S francuskog preveo; **Džemaludin.**

Sejjid Džemaluddin Afgani:

Uzgoj.

S arapskog preveo: **Muhamed Tufo.**

U koje god živo tijelo (bilinu, životinju i čovjeka) svratimo svoj pogled, opazićemo, da njegov opstanak ovisi o normalnom i skladnom djelovanju onih elemenata (anasir), koji ga sačinjavaju.

Dok megju tim pojedinim elementima uzvlada sklad i harmonija, dotle će i tijelo biti zdravo, a čim od njih jedan osili i prevlada, tijelo će izgubiti svoje normalno stanje, funkcija će mu se poremetiti i ono će oboljeti.

Kako god tijelo oslabi s prevladom jednog elementa nad drugim tako isto oboli, ako se opire proti otporu jakog vanjskog utjecaja pojedinih elemenata. Npr. velika studen uništava naravnu tjelesnu temperaturu, a velika i prekomjerna vrućina prouzrokuje zapaljenje, pa kad se u tijelu istroši potrebna mu naravna vlaga, ono će nastradati i oboljeti.

Za to je baš i ustanovljena botanika, medicina, kirurgija i mnoge druge znanosti, koje će raspravljati o skladnom gibanju onihčestica, od kojih su razna tjelesa

sastavljena i pomoću kojih će povratiti jedno oboljelo tijelo u svoj prvahnji položaj, da vrši dužnost, koju mu je Svemoćni Stvoritelj odredio, da ju vrši do odrogjenog roka (Edželi mahdud)

Ratari npr. odregjuju razne komade zemlje, zašto je koji sposoban, te koji će se orati, a na koji će se razno voće i drveće saditi; oni takogjer odregjuju, kako se zemlja ima gojiti, obragjivati i t. d. i t. d.

Liječnici raspravljaju o hrani i njoj sastavnim česticama, te o tom, koja hrana najbolje odgovara za pojedini stomak, a isto tako i o zraku: naime koji je čist, a koji nije. Oni poznavaju iz teorije i svog iskustva lijekove, koji mogu tijelo povratiti u obično, normalno stanje. Takogjer jedan liječnik ne može biti specialista, što ne će poznavati botaniku t. j. što ne će znati, koja je travka za koju bolest, te koja je korisna, a koja pogibeljna i otrovna. Liječnik mora uz to dobro poznavati uzroke pojedinih bolesti i povijest njihovu. Ako on posjeduje ove nužne kvalifikacije, moći će uspješno i liječiti svaku bolest sa onim lijekom, koji je za nju najshodniji i najprikladniji. U protivnom pak slučaju liječnik je glasonoša, koji navješćuje dolazak Azrailov (a. s.)

Naš veliki pejgamber je u jednom hadisu o tom rekao:

— Nadriliječnici moraju nadoknaditi onu štetu, koju su prouzrokovali „liječnjem”.

Nadriliječnik će zbog svog neznanja upotrijebiti mjesto pravog lijeka protivan lijek, a to će bolest još više pogoršati. Da nije njega bilo, bolesnik bi se nadao i bez liječnika ozdravljenju; ali ovako sve je propalo.

Kako god liječnik mora biti znan i učen, tako isto mora biti pravedan, iskren i milostiv, jer ako takav ne bi bio, mogao bi za čas postati lutka u rukama neprijatelja bolesnikovih, i u tom bi slučaju možda mjesto lijeka otrova dao ili liječenje usporio. Na ovakovog liječnika ni najmanje ne utječe to, što će bolesnikova bolest oduljiti i ozdravljenje zakasniti, jer on za svako pregledanje pobirenu odregje svotu — pa što dulje, to za njegovu bolje.

Suviše, on bi mogao i na to pomišljati, da bi mu se bolesnikova smrt bolje isplatila, jer bi mogao biti u tom slučaju možda nagragjen od onih osoba, koje smrt njegova klienta jedva očekuju. Po tom je mnogo bolje, da se takav „liječnik” nikako bolesniku ne priziva, nego da se na njegovu pomoć obraća.

Kako god tjelesni normalni život ovisi o skladnom gibanju raznih elemenata, tako je isto i sa duševnim životom. Duša se može naviknuti na jednu i dvije svoje megjusobno oprečne sposobnosti, ali će na koncu njom zagospodariti ona, kojoj je najviše odana. Zato čovjek zdrava razuma ne smije se podavati skrajno oprečnim duševnim svojstvima, nego se treba držati umjerenosti i zlatne sredine.

Pogledajmo malo!

Svakom je čovjeku potrebna smjelost, ali uz to mu je potrebna i bojazan, strašivost. Ako se on bude držao — u svom kretanju — umjerenosti, naime ako bude od-

važan i slobodan ondje, gdje treba, a strašiv, gdje je nužno, tada će biti sretan i ne će nikad nastradati. Ako se pako ne uzdrži umjerenosti, nego pretjera u odvažnosti ili strašivosti, lahko će nastradati, jer se ne će bojati ni onog, čega se treba bojati; odnosno strašice se od one stvari, od koje se treba strašiti, a i od one, od koje ne treba.

U oba slučaja, dakle, biće izvrgnut opasnosti i pogibelji. Umjerenosti izmegju pretjerane smjelosti (tehevura) i kukavičluka (džubna), kaže se hrabrost, junaštvo, odvažnost.

Čovjeku je takogjer potrebna darežljivost i štednja. Ako se on uzdrži umjerenosti, biće sretan, dočim će postati rasipnik ili škrtac, ako pretjera granice darežljivosti; odnosno štednje. U prvom slučaju trošice i ondje, gdje ne treba, a u drugom, štediti i škrtariti i ondje, gdje se ne bi smjelo. Posjednik prvog svojstva biće raskalašen, pa će kupovati i one stvari, koje mu ne trebaju, a stara poslovice veli: „Ko kupuje ono, što mu ne treba, prodavače i ono, što mu je najpotrebnije“. Posjednik pak drugog svojstva žaliće i škrtariti od sama sebe, svoje djece i susjeda.

Umjerenost je dakle za sve ljudske duševne sposobnosti najbolja granica izmegju dvije oprečne skrajnosti: pretjeranosti (Ifrat) i nedostatnosti (Tefrit).

Duša se može lahko pokvariti i vanjskim utjecajem, kao npr. hrgjavim odgojem i druženjem s onim osobama, koje su nemoralne i pokvarene. Čovjek, koji se druži sa nemoralnim osobama, za čas će poprimiti njihovu ćud i počeeće njha oponašati u cijelom svom kretanju i vladanju. Otuda nastaje nemoralan život i pokvarenost, čija je posljedica propast ne samo pojedinca nego i cijele skupine. Dakle, kako god tijelo može oboljeti, tako isto može i ljudska duša bolesna postati.

Usljed ovih okolnosti je baš ustanovljena moralistika, koja će nad dušom bditi i paziti — ako bi duša oboljela i na stranputicu zašla — da ju izliječi i na spas izvede, kao što medicinska znanost bdije nad tijelom i njegovim organima.

Po tom možemo zaključiti, da su i moraliste jedna vrsta liječnika, pa kako običnom liječniku treba poznavati gore navedene stvari, tako i moralista, koji kani narod odgajati i upućivati, mora prije svega taj narod u dušu poznavati, kao i onu ranu, od koje on boluje, pa prama tome mu najpodesniji i najprikladniji lijek pružiti. Moralista takogjer treba biti svijestan i iskren dobroželitej svom milletu, koji ne će prodati narod za ništavni i neznatni interes ovog prolaznog svijeta.

Ako narod imadne onakove vogje koje posje duju gore spomenute nužne kvalifikacije, može mu se čestitati svaka sreća i uspjeh. Naprotiv, ako mu se na grbaču popnu kojekakovi nadriliječnici, npr. ako bi se na minber i kjurs i t. d. počeli uspinjati glupani, varalice i farizeji, onda slobodno smijemo zakukati nad sudbinom toga jadnog naroda.

Ovakav muršid u ime morala sije opačine, a mjesto, dobra zlo. Mi ne možemo reći, da on narodu dobro ne misli, ali zbog njegova neznanja, poragja se od dobra najveće zlo.

Misleći, da liječi jednu ranu, on ju još gore pogoršava. On ne zna, a uz to ne priznaje, da ne zna. (La jedri, ve la jedri, ennehu la jedri).

Da bar samo ne zna i da priznaje, da ne zna, mnogo bi lakše bilo i dao bi se dozvati; ali ovako sto put je bolje, da ga nema, nego da postoji megju ljudima. Takogjer ako ne bi bio svijestan i iskren dobroželitej svom narodu, on bi lahko mogao upotrebiti svoj savjet kao sredstvo, da može što laglje doprijeti do svojih ciljeva i sopstvene koristi, a iz toga — naravno — slijedi, da ga ne će ni najmanje srce zaboljeti, što će pojedine osobe, pa i čitav narod oboljeti i nastradati. On će se obogatiti na narodni račun i biće lutka u rukama neprijatelja svog milleta.

Narodni prvaci mogu se podijeliti u dvije kategorije i to: u vaize i hatibe, te u književnike i novinare. Ako oni imadu nužne kvalifikacije, koje smo gore istaknuli, a uz to rade za dobro svog naroda, onda zaslužuju svaku počast i rešpektovanje, a osim toga su se odužili svojoj domovini i milletu.

Inače u protivnom slučaju zaslužuju prezir, omalovaženje, pa i prokletstvo. Onaj, koji vedri i oblači, treba s njima o tlo lupiti i iz zemlje ih protjerati, neka ne more i ne upropašćuju narod svojom bolešću, koja je slična, kugi i koja ne ostaje ograničena samo na njima, nego prelazi i na druge, te ih truje i tamani.

Abdul-Aziz Borić:

Da sam lahor...

Da sam nešto tihi lahor
Svilenije mekih krila,
Što no piri povrh bašta
I gospodskih krasnih vila!

Kroz prozor bih uvuk'o se
Baš u sobu svoje drage
I udiso bez prestanka
Iz grudi joj daške blage.

Cjelivao joj cvietne usne
I stiskao ruku bielu
I pjesmice ašiklije
Pjevao joj noću cielu!

H-W.

Guša.

Bertold Zipser bijaše mlad čovjek od kojih dvadeset i šest godina, prilično bogat, dobro razvijen, veoma tast, veoma plašljiv, revan, prilično inteligentan, ali na žalost imagjaše naduven vrat, to jest, bijaše mu počela rasti guša.

Ova ga guša dovodila do pravog očajanja, jer to bijaše onaj kamen, o koji se na žalost spotala gospogjica Rosa Kugler, kojom bi se Bertold Zipser rado oženio zbog njena miraza.

„Mi nećemo gušava čovjeka!" izjaviše kategorički hiljade gospogjica Rosa Kugler.

„Šta ću ja činiti?" pitaše sam sebe u nedoumici Bertold Zipser.

„Operirati se!" savjetova ga hirurg doktor Ignaz Bimssteiger, na koga se Zipser obratio, pošto mu više nijesu mogli pomoći nikakvi prašci, pilule, flasteri i masaža.

„Operirati...?"

„Da. Mi ćemo Vam gušu otkinuti i ništa neće ostati osim onoga mjesta, gdje je visila!"

„A bolovi .. ? primijeti plašljivo Bertold Zipser.

„Nećete ih ni osjetiti, jer ćemo vas omamiti! Vi ćete zaspati, pa kad se probudite, a guše više nema. Onda se možete i za tri nedjelje zaručiti!"

Bertolda Zipsera progje neka slatka jeza.

U mašti vidje sam sebe bez guše. Sad bijaše lijep bez mane, upravo krasan. A miraz gospogjice Rose Kugler kao da vidi kako mu pada zvekćući u skut.

Ova pomisao nadvlada ostatak njegove plašljivosti.

Diže se, pruži hirurgu ruku i reče: „Ja sam se odlučio!"

„Dobro", reče hirurg: „Dogjite preksjutra oko deset sati opet u čekaonicu.“

U odregjeni dan tačno dogje Bertold Zipser u privatnu kliniku doktora Ignaza Bimssteigera.

Bio je blijed, koljena mu znatno drhtala a nešto mu se neugodno mutilo po želucu.

Jednom riječi: bijaše ga uhvatio strah.

Zazvoni nekako plašljivo, pozdravi jako učtivo djevojku, koja mu otvori vrata, kaza joj svoje ime i upita za liječnika.

Djevojka se nasmija, kao da je znala o čem se radi i zovne sestru

Ova, mlada i prilično lijepa djevojka posmatraše jedan čas Bertolda Zipsera, zatim se i ona nasmija i reče

„Ah, Vi ste taj gospodin sa gušom?"

„Da", potvrdi Bertold Zipser, crveneći se.

Sestra otvori vrata od čekaonice.

„Molim, izvolite unutra, gospodin je doktor ovaj čas još u poslu,"

Ona se osmjehnu da se jedva moglo primijetiti, klimne glavom prema Bertoldu Zipseru i iščeznu.

Sa čuvstvom velike neprijatnosti sjedne B. Zipser.

Tek sada opazi u čekaonici još tri pacijenta, jednog mlada čovjeka, komu bijaše umotana desna ruka, jednu staru gospogju, na kojoj nijesi mogao lako opaziti od čega boluje i jednog ojagjela starca sa zavezanim čelom

Bertold Zipser nakloni se, zagleda se značajno u tavan i zakašljuca.

Baš je želio otpočeti kakav razgovor.

Ove ljude, što sjede, sigurno već otprije liječi doktor Bimsstefger, pa bi ovi moguće znali tačno kazati, boli li jako i za dugo, kad se čovjek operira.

Ali kako će ih zapitati, a da ne oda svoju plašljivost.

Bertold Zipser proučavaše po redu njihova lica, kako bi pogodio, koji je od ova tri bolesnika najpristupačniji.

I pošto prirodna ona snaga koja ga gonila da nagje mira, nadvlada opet onu prirogjenu sramežljivost, trgne se i okrene onom mladom čovjeku pa zapita:

„Oprostite, liječi li se gospodin u ovog liječnika?"

Sva tri pacijenta na to u isti mah podigoše glave i pogledaše začugjeno Bertolda Zipsera.

Osobito se onaj mladi čovjek nagje u neprilici i oklijevaše sa odgovorom.

Kunačno ipak pogleda u B. Zipsera, klimne glavom i reče — „Da".

„Ja naime .. . namjeravam otkinuti svoju gušu, oduši Bertold Zipser. „Recite mi da li to jako boli?"

Ona se starija gospogja stade očigledno vrpolti na stolici, o onaj umotani starac bombardiraše Bertolda Zipsera sa zamjerljivim pogledima.

Mladi se čovjek zbuni još više.

„Ja ne znam" odgovori, uzmičući ramenima.

„Ja mišljah, da vi imate iskustva u ovakim stvarima jer ste i sami....."

Bertold Zipser pokaže prstom na umotanu ruku.

„E da", reče mladi čovjek, „mene je jako bolilo."

„Jako bolilo? Pa zar vas nijesu omamljivali?"

„Bezbeli. Ali pošto sam se probudio ... ?

Bertold Zipser probljedi.

„Tako? Pa dakle ipak boli? Užasni bolovi, je li?"

Mladi gospodin ne odgovori više, jer se u taj čas malo otvoriše vrata od sobe, u kojoj je doktor primao bolesnike.

„Hajde, ko je na redu;" zagrmi glas hirurgov.

Bertolda Zipsera obuze jeza i kao lud pogleda za mladim čovjekom, koji žurnim korakom skliznu u hirurgovu sobu.

Tako bi se i on za koji čas previjao od strašnih bolova, a za što upravo ni za što, radi neznatne gušice, koja se jedva opaža i nikako ne smeta!

I na jednom kao da opazi silnu krv pred očima.

Iz ovoga na pola zamrlog stanja plahnu ga glas one čudne stare gospogje, koja ga hrapavim glasom zapita:

„Možete li podnijeti narkozu, mladi gospodine?"

Bertold Zipser trgne se i pogleda u ona dva bodljiva tvrda i ledena oka.

„Kako?" reče on.

Čudna gospa namjesti usta na pola milosrdan, a pola sažaljiv osmjeh.

„Izgleda, da Vi ne znate, kako je u stanovitim prilikama veoma pogibeljno pustiti da čovjeka omame kloroformom".

„Ne znam" reče Bertold Zipser upropašćen novim strahom.

Ona se čudna gospa vrlo uozbilji.

„Ja Vas opominjem" reče ona. „Prije svega bi Vam savjetovala, da najprije uredite sve svoje stvari, da napravite vaš testamenat i da se sa svojim oprostite. Hiljadama je ljudi došle u narkozi umrlo. Utegnu Vas, omame Vas i Vi se više ne probudite.

Ja sam na primjer imala jednu tetku..."

U ovom se času otvore vrata od hirurgove sobe i odjeknu oštri glas doktora Ignaza Bimssteigera:

„Dalje po redu!"

Čudna gospa, baci još jedan brzi duboki pogled na Bertold Zipsera, diže se i iščeznu.

Zipsera bijaše probio ledeni znoj po čelu. Duboko uzdahnu, spusti se na stolicu i zažmuri.

Što je? Da ne umire ?

Više mu nije padalo na um da ima gušu. Samo se sjećao onog, što je ugodno i lijepo proživio u svom životu. Oh, pa baš se on nema na što potužiti. Imao novaca, zdrav je, ugledan omiljen, pa baš ako ga i ne usreći gospogjica Rosa Kugler sa svojim imetkom, a ono u tu čari koji druge, pa makar i siromašnije djevojke.

I toga svega zar da se sad odrekne?

Bertold Zipser uzdahne još jednom tako duboko, da se moglo primijetiti.

„Da, da" odjeknu mukli bas iz ćoše, u kojoj je sjedio starac s povezanim čelom, potvrgjujući Zipserov strah.

Bertold Zipser uzdigne očima kao da traži pomoći.

„Šta to rekoste?" upita on.

„Ah, ništa", odgovori starac. „Ja pojmam Vaš strah i Vaše brige. Zaista je gadna preko svake mjere ..."

„Šta?" upita B. Zipser sa ustavljenim dahom.

„Narkoza", odgovori oporo starac.

„Čovjek je zamišlja mnogo lakše i ljepše, ali je sasvim drukčija".

„Kako to?"

„Bože moj, jednostavno Vas smrt davi. Drže Vam nešto pod nosom što jako miriše da Vam se odmah dah zaustavi. Ne možete više disati i Vi se gušite... Ali nemojte zato klonuti. Kad se obiknete na onaj miris, činiće Vam se ugodan. Čovjek zaspi čvrsto mirno i ništa ne sanja, a ako bi što mogao zaželjeti, to bi bilo da se više ne probudi.

„Tako..." priupita zapanjen Bertold Zipser.

„Dalje po redu!" viknu strašnim glasom doktor Ignaz Bimssteiger iz pokrajne sobe.

„Da, samo hrabro želim Vam sreću, reče starac pri čem se diže i nakloni Bert. Zipseru.

Bertold Zipser blehnu za njim.

„Hvala!" odvrati mehanički.

I sada bijaše sam.

Ah ako sada zaori grozni glas krvožednog kasapa, onda je on na redu.

On!

Pa zar se ne može izmaći?

I dok je Bertold Zipser u neizrecivoj bojazni pazio na svaki šum iz pokrajne sobe, trgne ga na jednom pomisao.

Što — zar mu nije od volje da pobjegne?

Bertold Zipser udahne jako, odvažno. Neko čuvstvo bezkonačne slasti provre njegovim tijelom. Oči mu zasjaše a noge se opet osnažiše.

Polahko ustane, odšulja se na prstima do vrata, otvori ih polako, pa kao uhoda nagne trijemom.

Kad teška vrata od klinike za njim klepnuše pogladi objema rukama znojne kose.

Nije se više ni okrenuo već odmagli brzim korakom kući.

Preveo: **Poslanik.**

Studi di Storia Orientale

vol. I. di Leone C a e t a n i, Deputato al Parlamento
(Ulrico Hoepli) 1911.; XV. i 419. str., 8°.

(Nastavak.)

Arabija dakle, dok se nalazila u povoljnim prirodnim prilikama, bijaše pradomovina semitskog roda, a kad su nastale za život nepovoljne prirodne promjene, uporedo s tim promjenama iseljavali su se stanovnici u take krajeve, gdje su prirodne promjene stvorile pogodne uvjete za život. Tako su došli razni slojevi Semita u prehistorijsko i u historijsko doba uvijek u gušćim grupama u evropske i afričke zemlje, koje okružuju basen Sredozemnog mora; tako su prispjeli i u Egipat, gdje stvoriše — pomiješavši se sa prastanovništvom — čudnovatu kulturu; tako dogjoše u Babiloniju i Asiriju, gdje su organizovali silne države po zapadnoj Aziji; tako dogjoše u Palestinu (Feničani; Kananski narodi, Židovi), a odavle na sjever, u Siriju (Aramejci).

Po ovim seobama i naseljavanjima — koja se protezahu na mnogo vijekova — tumači Caetani velike povjesne dogagjaje u Aziji: formiranje prve velike babilonske monarhije za vrijeme Sargona I. (god. 3800. pr. Hrista); formiranje druge monarhije za dinastije Hamurabi (2000.—1800. pr. Hr.). Da je ta glasovita dinastija arapskog karaktera, prvi je Hommel dokazao, a to i naš autor potvrgjuje. Njih zamjenjuju u gospodstvu Azije oko god. 1000. pr. Hr. Asirci, koji su se već odavno naselili po gornjem porječju Tigra. Iza Asiraca dolaze na površinu Kaldejci — porijeklom iz istočne Azije. Ovi zasnovaše moćnu kaldejsku državu, koja se prostirala za Nabuko-

donozora (505. pr. Hr.) od Egipta do Iranskog visočja... , »Država Nabukodonozora, prvog kaldejskog kralja Babilonije, bila je — kao što i ona za Hamurabi-a — prava arapska država«, veli naš autor (str. 199.). »Bila je ona isto tako čisto arapska, kao što ona, koju će 1200. god. poslije Arapi muslimani uskrisiti za Omara«. Moć Semita izumrla je naime u VI. vijeku pr. Chr. u Aziji. Njihove poslove zauzeše moćni Medijci, a iza njih silni Perzijanci. Kir, Kambiz i Darije predobiju hegemoniju nad Semitima. Vlast Perzijanaca obori Aleksander Veliki. Za njega i njegovih potomaka prevladava grčki živalj u Aziji. Iza Grka dolazi Rim i Parti, a nakon ovih opet Perzijanci. Za vrijeme od 1000 godina bili su dakle Semiti posve potisnuti.

Prijašnji gospodari postali su podložni Medijcima, Perzijancima i Grcima. Ovo ropstvo ukida napokon osvajačko napredovanje Islama u VII. stoljeću pr. Hr.

Time je stigao naš autor k svome cilju. Ispad Islama iz arapskog poluotoka i osvajalačke uspjehe njegove na onim prostorima, gdje su bile prije mnogo vjekova nastale druge semitske svjetske države, — smatra on kao zadnji momenat čestih iseljivanja iz Arabije. »Il quale rappresenta l' ultima, la piu gloriosa e la piu grande rivendicazione semitica che la storia ricordi« (str. 200.). Kako se vidi, on ukopčava pokret Arapa u uzročnu neprekidnost velikih, svjetsko-povjesnih pokreta.

Narodne umotvorine.

Ženidba age Hasanage.

Dvore gradi aga Hasanaga,
 Šimlu teše, u pozlatu meće,
 Klince kuje, u srmu zamače,
 Merdevine od b'jela bilura,
 Dvoru vrata od suhoga zlata,
 Zveketala od drobnog bisera.
 Ja kake je dvore sagradio,
 Još je ljepše bašču nasadio,
 Naokolo tunje i narandže,
 A u srijedi žute limunove.
 Kad je aga dvore sagradio,
 Njemu stara besjedila majka:
 „Hajde sine da te ženi majka!"
 Al joj veli aga Hasanaga:
 „A Boga mi, moja mila majko,
 Gdje imade za te prijatelja,
 Ondje nema za me djevojaka:
 A gdje ima za me djevojaka,
 Ondje nema za te prijatelja."
 Opet veli Hasanage majka:
 „Evo ima seka Alagina,

Ondje ima za tebe djevojka."
 Govorio aga Hasanaga:
 „Hajde, majko, kako tebi drago;"
 Kad to čula Hasanage majka,
 Ona ode u svoju odaju,
 Zavi lice, obuče feredžu,
 Ona ode strmu niz sokake,
 Kad je došla Alaginu dvoru,
 Bez sabaha u dvor ušetala,
 Bez selama u gornje čardake,
 Uz stotinu i tri basamaka.
 Kad čardaku otvorila vrata,
 Ali sjedi zlato Alagino,
 Na njojzi je duzen odijelo,
 Obukla je sutmavi čakšire
 I tozluke od mrke kadife,
 Opasana mukademom pašom,
 Za pasom joj devet samokresa
 Sami krešu sami vatru daju,
 Sve kamenje, sve drago kamenje.
 Kad ugleda Hasanage majku,
 Dozivalo Alagino zlato,
 Dozivalo svoju milu majku:
 „Meni, meni, moja mila majko,
 Evo dogje naka horjatkinja!"
 Kad to čula Hasanage majka,
 Odmah se je natrag povratila.
 Daleko je aga ugledao,
 Malo bliže pred nju išetao,
 Pa govori ostarjeloj majci:
 „Jesil mi se majko umorila,
 Jesi li mi zlato isprosila?"
 Sve mu majka po istini kaza.
 To je agi vrlo muka bilo,
 U njemu je srce poigralo
 I na srcu burundžuk košulja,
 Na košulji tokali gječerma:
 Sve mu toka o toku udara,
 A aga je rukom pritiskuje.
 Kad je bilo večer po akšamu,
 On uzima divit i kalema
 I hartije knjige nepisane,
 Pa on piše listanahnu knjigu;
 Jednu piše na vjetar je baca:
 „Ne nos vjetre knjige ni jazije,
 Već pameću Alagina zlata,
 A sve za mnom agom Hasanagom!"
 Drugu piše, na vodu je baca:
 „Ne nos vodo knjige i jazije,
 Već pameću Alaginog zlata,
 A sve za mnom, agom Hasanagom!"
 Kad je bilo oko pola noći,
 Neko kuca halkom na vratima;
 Govorio aga Hasanaga:
 „Ko to kuca halkom na vratima?"
 Govorilo zlato Alagino:

„Otvor vrata, aga Hasanaga,
 Otvor vrata, odnese me vjetar!"
 Al to aga haje i ne haje.
 Opet veli zlato Alagino:
 „Otvor' vrata, aga Hasanaga,
 Otvor vrata odnese me voda!"
 Otvori joj aga Hasanaga
 Otvori joj obadva kanata,
 Pa govori Alaginu zlatu:
 Sagni glavu Alagino zlato,
 U tebe je pogolema glava,
 A u mene pomalena vrata."
 Al govori Alagino zlato:
 „Nemoj mene više prekorigiti,
 Ne ću nikad mlada govoriti."
 Kad to čuo aga Hasanaga,
 Uze zlato za bijelu ruku —
 I vjenča je sebi za ljubovcu.

Zabilježila: Mulija H. Karić, učenica VII. razr. ženske ruždije
 u Sarajevu.

Majka sina iz dušeka budi.

Majka sina iz dušeka budi: ; —
 „Ustaj sine, rodilo se sunce,
 Sve djevojke prolaze na vodu." —
 „Neka majko, to je meni drago,
 Nek prolaze, moja proći ne će,
 Sinoć sam joj bio na pendžeru,
 Sa pendžera lice obljudio.
 Dala mi je sa grla gjerdana
 I dala mi od zlata maramu
 I rekla mi da će za me poći,
 A ja njojzi, da ću je uzeti."

Sjaj mjesece...

Sjaj mjesece noćni serhatlijo,
 Nek mi dragi po serhatu hoda,
 Nek mu grana fesa ne obara,
 Nek ne kalja tura od potura,
 Nek ne kalja sedefli kundura,
 Nek ne truni, zlata sa sahata.

Zabilježio: M. Kurtagić Muhamedov.

Ženidba Musića Mehmeda.

Zagleda se Musiću Mehmede
 Ljepom sekombega Hasanbega.
 Ja kakva je vesela joj majka,
 Da je take u svoj Bosni nema!

Cura fina, a od sebe bisna,
 Za njome se momci pomamiše.
 Dosta bješe zaprosilo bega
 Ljepu seku bega Hasanbega,
 Ali Ajka ni jednoga neće.
 Jednog jutra bješe uranila
 I otišla u zelenu bašču,
 Tude nagje mladoga junaka
 Po imenu Musića Mehmeda.
 Ljepo Meho Ajki govoraše:
 „Srce Ajko, jesil' uranila,
 Dvor pomela i abdes uzela,
 Pa mi ovdje došla na vigjenje,
 Da s' gledamo i asikujemo".
 „Jesam bogme, Musiću Mehmede,
 Ovdje došla, da ašikujemo".
 Tada reče Musiću Mehmede:
 „Daj mi Ajko kiticu bosilja,
 Da ponesem i da te spominjem,
 Jer mi srce za tobom izgara."
 Oni misle: niko ih ne čuje,
 Al ih čuje mlada nevjestica,
 Nevjestica Hasanbegovica.
 Ona trči begu u odaju.
 Sve kazuje begu Hasanbegu.
 Kad to "Čuo beže Hasanbeže,
 On je britku pripasao ćordu,
 Pa poteče Musiću Mehmedu:
 „Stan kopile, Musiću Mehmede,
 Misliš da si danas utekao,
 Rusu ću ti odrubiti glavu."
 Kada vidje Musiću Mehmede,
 Da će njega beže dostignuti,
 Odmah stade begu govoriti:
 „Evo mene, beže, Hasanbeže,
 Il' mi voliš odrubiti glavu,
 Il' poklonit djevojku sestricu?
 Vjeruj beže, Ajka nije kriva"
 Kad to čuo beže Hasanbeže,
 Britku ćordu u korice baci —
 Pa zagrlji Musića Mehmeda,
 Pokloni mu Ajkunu sestricu.

Zabilježio: O. A. B.

Braćo muslimani!

Naručujte, čitajte i širite:

„Muslimansku biblioteku".

LISTAK.

Proglas.*)

Prije nekoliko mjeseci osjetila je nekolicina muslimanskih akademičara, koji su na naukama u Beču, potrebu da osnuje novo muslimansko akademsko društvo. Društvo bi imalo udovoljiti zahtjevima većine muslimanskih akademičara iz Bosne i Hercegovine, koji iz različitih principijelnih razloga nijesu članovima nijednoga od muslimanskih akademskih društava „Zvijezde“ i „Svijesti“. Odluka je pala; društvo je osnovano i nastojaće, da čim prije počme s radom na svom programu.

Ali na žalost, prije nego što su društvu udareni sigurni temelji, prije nego što je stupilo u život i samo se pokazalo u javnosti, počeli su ga sa svih strana javno napadati. U tom su se osobito istakli zagrebački akademičari muslimani. Svi ovi su bili neobaviješteni, svi su napali osnivače društva, odnosno buduće društvo, bez dovoljnih razloga. Gospoda su imala pri ruci poziv nekolicine kolega iz Beča, kojim su ovi pozivali svoje drugove na sastanak, gdje bi se imalo raspravljati o osnutku novoga društva. Poziv nije imao nikakve veze sa društvom, nego je svojina nekolicine kolega saziivača. Gospoda, koja su napala društvo, uzela su jednostavno taj poziv za program novoga društva i na osnovu toga su se oborila svom žestinom na njega.

Mi smo pokušali, da našoj javnosti iznesemo svrhu i zadatak našega društva i tim ujedno odbijemo ove neosnovane napadaje na društvo. „Novi Vakati“, koji bi nam pri tome najzgodnije mogao poslužiti, nije iznio naše izjave. Razloga za to ne ćemo da ispitivamo, hoćemo samo da konstatiramo, da je to, pored drugih činjenica, koje su zasmele normalan tok društvenih prilika, bilo uzrokom, da naš elemenat još ni danas ne zna za društvo, za koje s pravom možemo reći, da je po svem nastalo iz njegovih osjećaja i potreba.

*) Ovaj je proglas ovih dana izdao klub muslimana akademičara iz Bosne i Hercegovine u Beču.

Zato smo odlučili izaći pred našu javnost s posebnim proglasom i u njemu iznijeti osnutak i opstanak našega društva i istaknuti njegovu zadaću.

Glavna zadaća „Kluba muslimana akademičara iz Bosne i Hercegovine u Beču“ jest kulturno i ekonomsko podizanje bos-herceg. muslimana.

Prije dvije godine nastojali smo mi, da se oba muslimanska društva u Beču „Zvijezda“ i „Svijest“ stope u jedno s temeljnom gore navedenom zadaćom. Do toga, na žalost, nije moglo doći; među članovima obaju društava nastupile su razlike u mišljenju i načinu rada, a posljedica toga bila je, da su članovi jedan po jedan počeli istupati iz društava. Broj muslimana akademičara, koji nijesu bili ni u jednom od ovih društava, bio je veći, nego je bilo članova u oba društva. Uz to su bili gotovo svi mišljenja, da je najpreči rad među bos.-herc. muslimanima podizati ih što više kulturno i unapregjivati ih ekonomski. To uvjerenje je vezalo već odavna većinu muslimanskih akademičara, a potreba rada u ovom smislu pokazuje se svakim danom sve većom. Iz ovoga uvjerenja i osjećanja ove potrebe nikao je naš klub.

Naš elemenat je zaostao u svakom pogledu, pa čvrsto uvjereni, da mu je jedini spas u širenju prosvjete i ekonomskom podizanju, držimo momentano suvišnim svako nacionalno prepiranje; koje se proteže na bos.-herc. muslimane.

U ovom se upravo razlikujemo mi od naših kolega ovdje u Beču. Mi svi želimo, bez sumnje, da naš elemenat podignemo u svakom pogledu; svi mu želimo svako dobro, ali se razlikujemo samo u načinu, kako da ga dovedemo do višega kulturnog stepena, do boljega ekonomskog stanja.

Neki drugovi misle, da će postići svoju svrhu radikalnim širenjem nacionalne ideje među bos.-herceg. muslimanima. Mi tomu ne prigovaramo; ne ćemo nikoga da priječimo u njegovu

radu, ali nam se čini nezgodnim taj put i način rada megju našim elementom.

Mi smo umjereniji; ne ćemo da lomimo preko koljena tako znatnih problema; hoćemo i moramo da računamo s momentalnim osjećajima i raspoloženjem bos.-herc. muslimana pa da radimo polako, postepeno, ali sigurno.

Mi mislimo, da je za sada najpotrebniji rad megju bos.-herc. muslimanima kulturni. Zato smo ovo društvo i osnovali, i rad u ovom pravcu biće naša glavna zadaća. Uvjereni smo da će bos.-herc. muslimani, kada budu stajali na višem stupnju kulture, kada se budu nalazili u boljim ekonomskim prilikama, i sami doći do uvjerenja, da i oni moraju s drugima uporedo koračati, da im niko ne će morati, naturati nacionalne ideje onako napadno.

Mi dakle hoćemo kulturno blagostanje. Hoćemo, da se megju bos.-herc. muslimanima osniva što više škola; nastojaćemo, da se megju njima obdržavaju analfabetički tečajevi, podižu zemljoradničke zadruge, sokolska i druga udruženja i t. d. i t. d.

Sve ćemo mi to činiti, ne obazirući se ni na koga i ne ustručavajući se ni od čega.

Prilike nas sile, da se momentano separiramo kao muslimani i da prema tome udešavamo svoje javno djelovanje. Tim ne ćemo da rećemo, da treba potpaljivati razdor i mržnju megju bos.-herc. muslimanima, katolicima i pravoslavcima, nego, obratno, smatramo svojom svetom dužnošću, sve razmirice i nesuglasice megju njima stišavati i nastojati, da jedne drugima što više zblizimo.

Naše separiranje i naš program diktiran je nuždom. Tim je naravnije, da ćemo se našega programa morati čvrsto držati. Taj separizam nije ni za dlaku drukčiji, nego je kod pravoslavnih i katolika. Ali u toliko je naše separiranje upadnije, što ga nemamo za što sakriti, čim ga prevući. Da mi da ćemo se s braćom Srbima i Hrvatima, pravoslavcima i katolicima, rame uz rame rado boriti i megjusobno se potpomagati u zajedničkom radu, gdje nam god bude moguće. Ali gdje god se bude protiv nas radilo, otvoreno ćemo ustati na protivnika i pozvati u pomoć svakoga, ko nam hoće da pomogne, pa makar ga to ne bio prijatelj nijednoga od nas.

Najbolji dokaz za to, da nas na ovakav rad sile prilike u našoj domovini, jest to, što je naše društvo, prije nego je zapravo zakonito postojalo, naišlo na velike simpatije megju našim svijetom. Sa svih strana obećana nam je materijalna i moralna pomoć. Neki rodoljubi, kao Osmanbeg Pašić, Fahribeg Teskeredžić i Ahmedaga Kovačević, pokazali su svoju simpatiju i djelom. Prinosom od K 50 pristupili su našem klubu kao utemeljitelji.

Uvjereni smo, da će ovaj primjer, nakon, ovoga proglasa, mnogi slijediti, pa s velikim pouzdanjem završavamo, uz želju, da nas-koro ovakav rad urodi što obilnijim plodom, u našem elementu.

Klub muslimana akademičara iz Bosne i Hercegovine u Beču.

Aganović Sulejmanbeg, stud. iuris.
Alajbegović Mehmed, stud. iuris.
Bajraktarević Muhamed, aps. ing.
Biser Uzejir, aps. agr.
Dubravić Muharembeg, cand. med.
Dizdarević Afan, cand. iuris.
Džinić Hakibeg, cand. ing.
Imamović Hasib, stud. ped. phil.
Muftić Atif, cand. for. ing.
Omanović Salih, cand. for. ing.
Omerović Derviš, cand. iuris.
Reizović Abdurahman, aps. med.
Salihbegović Ahmedbeg, cand. med.
Salihagić Suljaga, aps. ing. i nar. poslanik.
Sulejmanpašić Dževadbeg, cand. ing.
Talić Hašim, stud. med.

Iz islamskog svijeta.

Islamska univerza u Medini. Ima nekoliko vremena, kako je u ministarstvu vakufa u Carigradu prihvaćen zaključak, da se podigne jedna savremena visoka škola u svetom gradu Medini, gdje su pohranjeni sveti ostanci Alejhisselamova tijela. U tu je svrhu jedan »Ikdamov« suradnik intervjuisao direktora prosvjetnih institucija u ministarstvu vakufa u Carigradu o projektiranoj gradnji i nastavnom programu spomenute univerze, koji mu je dao slijedeće razjašnjenje:

— Osnivanje »Islam. univerze« u Medini, ovaj kulturni pothvat naišao je na opće odobrenje i lijep prijem ne samo kod nas, u osmanlijskoj imperiji, nego i u svima zemljama, gdje stanuju muslimani, što je i razumljivo. U svrhu rada oko gradnje i odregjivanja nastavnog programa islamske univerze, konstituiran je ovdje pod predsjedništvom ministra vakufa jedan centralni odbor, čiji su

članovi: veliki vezir, ministri unutarnjih djela i pravosugja, savjetnik mešihata, drugi predsjednik i nekoliko članova senata, a kao počasni članovi toga odbora funkiraju: egipatski kediv, mekjanski šerif, bivši ministar prosvjete Emrullah, te mnogi prinčevi i odličnici egipatski i šamski. Osim toga, ustrojen je i jedan mjesni upravni odbor u Medini; u ovaj su odbor ušli: haremski šejh, direktor harema i mjesni komandant vojni.

Gradnja ove univerze stajće 200.000 lira (4.400.000 kruna). Veći dio ove svote podmiriće ministarstvo vakufa. Svojom novčanom pripomoći sudjelovaće u ovom hajirli poduzeću ministarstvo prosvjete i »Narodna Obrana«. Isto tako se tvrdo nadamo i velikoj materijalnoj pomoći i od ostalog islamskog naroda izvan naših granica, koji nam je vazda u korisnim poduzećima obilne pomoći slao.

Učenicima cijelog islamskog svijeta otvorena su vrata naše islamske univerze.

Što se tiče predmeta, koji će se učiti na ovoj univerzi, o tom se sada u ministarstvu vakufa svestrano i temeljito proučava. Pri sastavljanju nastavnog programa uzimaće se u prvom redu obzira na svijetlu prošlost Islama, na ona slavna vremena, kada se je islamski svijet intelektualno dizao. Ta sjajna perioda dala je muslimanima bezbroj umnih velikana svake struke: astronoma, filozofa, apologetičara i t. d. Naučna i znanstvena djela ovih velikana, što su ih iza sebe ostavili, uzeće se za podlogu pretresanja, te će se prema potrebi i vremenu - unijeti u nastavni program. Da nastava bude što savremenija, pobrinuli smo se i dobili programe glasovitih zapadnih univerziteta, a naročito oxfordskog, kembridžskog, sorbonskog, hajdelberškog i filadelfijskog. Isto tako dobili smo i današnje savremene programe postojećih medresa u Egiptu, Tunisu i Indiji. Kratko rečeno, sastavlja se na nadležnom mjestu vrsta i broj predmeta, što će se tu učiti. Čim bude novi program sastavljen, daće se štampati, kao i disciplinarni propisi, te kućni red toga zavoda. Misli se, da će gradnja ovoga zavoda trajati dvije godine, ali ministarstvo vakufa ne želi tolikog otezanja, nego se bavi mišlju, da u tu svrhu iznajmi zgodnu zgradu, kako bi se sa predavanjem odmah otpočelo.

Ovaj će zavod ponovno oživiti u islamskom svijetu divnu uspomenu na stare, veličanstvene medrese, koje su u svoje vrijeme davale muslimanima i tada još neprosvjetljenoj Evropi tolike učitelje — kapacitete sviju znanosti.

Bilo hajirli!

„Vakat“.

Glas iz Indije. Panislamski organ »Habl-ul-Metin«, kojeg na perzijskom jeziku u Kalkuti izdaje čuveni alim Dželal-ud-Din El-Husejni Muejjid-ul-Islam, u najnovijem broju u zadnjem dijelu članaka «Kešakeši Mesihijet ba Islamijet» (Borba Kršćanstva, sa Islamom), izmeggju osta loga veli još ovo:

»Ne vide li muslimani, da su se kršćanske države odavno složile i megjusobno sporazumile da unište i Hilafet, tu jedinu nadu budućnosti Islama, Skrajnje je vri-

jeme, da se islamski narodi cijelog svijeta već jednom iz mrtvila probude i davši jedan drugome bratsku ruku, da pogju putem spasa. Uzmimo za primjer kršćane! Ako se jednom njihovom članu, ma bio on na kraj svijeta, dogodi kakva nesreća, cijelo će ge kršćanstvo sažaljivati i gledati, da mu pomogne. Ali ako negdje na hiljade muslimana plati životom, ili kakve nesreće dopane, ni jedan se glas za pomoć iz Islama ne će čuti. Mi nemamo islamskih osjećaja, ne znamo za islamsko bratstvo, ne razumijemo značaj i važnost panislamizma. Ne ćemo da shvatimo, da je nevolja našeg brata, naša nevolja, da sa pomoći, koju bratu pružimo, sebe pomažemo. Pa zbog čega smo ovaki? Ni radi čega drugog nego zbog neznanja, toga našeg najljućeg neprijatelja, i ne obaziranja na duh vremena. Ako se što prije ne osvijestimo, te ovako i dalje uzijemo, sigurna nam je propast.

Dvije prešne stvari mogu islamske narode spasiti!

Prva je islamski odgoj i svestrana savremena naobrazba, jer bez savremene znanosti, tog najboljeg oružja, nije moguće danas opstojati.

Druga je, da muslimani cijelog svijeta shvate ozbiljnost položaja i da što prije stupe u redovitu organizaciju panislamizma, inače ne ćemo se moći održati prama neprekidnim navalama uredno organizovanog i mnogo snažnijeg neprijatelja. Ovu misao ujedinjenja dužnost je svakom muslimanu podupirati, kao što i vjerske propise vršiti, jer bez toga i sama nam je vjera u opasnosti!«

Dakle, osvijestimo se!

S. B.

Visoka škola za islamske vaize (Medresetul - Vaizin) u Carigradu. Prije kratkog vremena utemeljilo je ministarstvo vakufa u Carigradu jedno visoko učilište pod gornjim imenom, u kojem će se muslimanska taleba izobražavati za vaize i islamske misionere, koji će u duhu uzvišenih kur'anskih zasada i pejgamberovih suneta (običaja i riječi) širiti moral i lijepu nauku Islama. Ova će visoka škola stajati pod nadzorom ravnateljstva prosvjetnih institucija u ministarstvu vakufa. U nju će se svake godine putem natječaja primati najviše četrdeset gjaka i to trideset iz Turske, a deset iz ostalih islamskih zemalja. Nauka će pak trajati četiri godine, kroz koje će doba taleba uživati sva prava, što ih uživaju slušatelji ostalih visokih škola. Upisnina, školarina i ispitna taksa ne će se plaćati, a dok se internati ne ustanove, slušatelji će dobivati mjesečno K 30 i ručak u danima predavanja.

Uvjeti primanja u ovu visoku školu jesu: a) da učenik ne muca i ne tepa, da nema manjkavosti u tjelesnim organima; b) da nema manje od 20 a više od 30 godina; c) da ne bude bolestan prelaznom bolešću i kažnjen za kakav zločin ili prestupak; d) da se učenik obveze poslije svršenih nauka vršiti četiri godine službu, koju će mu ministarstvo vakufa prama propisu školskog statuta odrediti, i e) da na prijamnom ispitu učenik dokaže sposobnost, koju školski statut iziskuje,

Predmeti, koji će se u visokoj školi za vaize i islamske misionere predavati, jesu ovi: 1. Tefsir-šerif (Komentar na Kur'an). 2. Hadisi-šerif (Pejgamberova tradicija) zajedno s Usuli-hadisom (Nauka o poznavanju hadisa). 3. Ilmi-k'jelam i Tarihi ibni kjelam (Dogmatika i njena povijest). 4. Ilmi-fikh (Šerijatsko pravo). 5. Usuli-fikh (Filozofija šerijatskog prava). 6. Feraiz (Nasljedno pravo). 7. Sijerunnebij (Život pejgamberov). 8. Povijest, i to: Povijest Islama, Povijest Osmanlija i Turaka, Kulturna povijest i Povijest vjera. 9. Zemljopis, naročito turski i islamski zemljopis. 10. Osmanlijska književnost. 11. Arapska književnost. 12. Perzijska književnost. 13. Matematika (Rijazijjat) i To: aritmetika (Hesab), geometrija (Hendese) i Algebra (Džebr). 14. Kosmografija (Umi hejet). 15. Fizika (tabiijjati hikmet), kemija (kimja) i prirodopis (mevalidi selase). 16. Filozofija i to: logika (mantik), psihologija (ilmi ahvali ruh), moralka (ilmi ahlak), metafizika (ilmi ma ba'dettabia) i povijest filozofije, osobito islamske. 17. Sociologija i nauka o odgoju (ilmi idžtima ve terbiye). 18. Pravo i to: u kratko teorije, civilni, kazneni i vakufski zakoni i naredbe, te formacija islamskih pojedinih skupina i korporacija. 19. Ekonomska i financijska znanost (ilmi iktisadi ve mali). 20. Higijena (Hifzussiha). 21. Govornišтво i predika (Hitabet ve mev'iza, i to praktično i teoretski. 22. Gimnastika (terbijej bedenijje).

Kako se vidi po ovom nastavnom programu, ova će visoka Škola davati Islamijjetu vrijedne i učene alime, koji će mu i znati i htjeti svojim radom i spremom neprocjenjive koristi učiniti i kao islamski misioneri uspješno paralizirati rad kršćanskih misija, koji je najviše uperen proti našoj uzvišenoj vjeri.

Jaliniz Dženabi Hak muinleri olsun!

Književnost.

Povijest Islama. Napisao Filibali Šehbender-zade Ahmed Hilmi beg. Cijena K 480, uvezano K 5-80.

Ovo je prvo djelo svoje vrsti u turskom jeziku, koje je napisano po najnovijoj historiografskoj metodi: strogo znanstveno i kritički. U ovoj povijesti učeni autor, koju je napisao — uzgred budi rečeno — profesor filozofskog fakulteta carigradskog sveučilišta, znanstveno pobija pisca »Islamske povijesti« Dra Doziju, što ju je na turski s francuskog Dr. Abdulah Dževdet beg preveo. Šehbenderzade nepobitnim historijskim argumentima, obara iz temelja principe i ideje ekstremnih racionalista, maierialista i drugih fanatičnih pisaca, koji žele izvrtanjem povjesničkih činjenica na Islam l'jagu baciti, kao što je to učinio famozni Dr. Dozi u svojoj »Povijesti Islama«.

Mi ovo divno djelo preporučujemo svima poznavao-cima turskog jezika. Knjiga se može dobiti u knjižari »Daruššefeka« u Carigradu, trg Visoke Porte broj 40.

Vrline Kur'ana (Nedžaibi Kur'an). Sebilurrešadova knjižara u Carigradu ovih je dana pod gornjim

naslovom u svojoj nakladi izdala jedno veoma važno i dragocjeno djelo, koje je napisao poznati islamski učenjak i državni nadodvjetnik vrhovnog suda u Carigradu, Bere-kjet-zade Ismail Hakibeg. U ovoj je lijepoj knjizi odlični pisac preveo i komentarisao četrdeset i tri ajeta iz Kur'-ani kjerima, koja se odnose na filozofiju i društvenost. U komentaru svakog ajeta jednostavno su i razumljivo riješena mnoga važna pitanja, štono zasijecaju u današnje socijalne i životne prilike muslimana. Cijena je ovoj kra snoj knjizi samo K 4-80, a naručiti se može kod Sebilurrešadove knjižare u Carigradu.

»Islamska revija" (Islam Medžmuasi). Prije nekog vremena muslimanski su poznati učenjaci i pisci u Carigradu zaključili izdavati narodnu vjersku i znanstvenu smotru pod gornjim naslovom, koja bi dva put u hefti izlazila. Program ove smotre odmah je na široko zasnovan i sregjen, a mogao bi se izraziti u jednoj jedinjoj rečenici: »Religiozan život i živa religija!« Opstanak je ovom novom islamskom listu osiguran, jer su mu mnogi učeni pisci iz Turske i ostalih islamskih zemalja obećali svoju saradnju. Prama tome, ova bi smotra bila središte vjerskih i drugih znanosti. Iz programa se razabire, da će se u njoj nekoja viseća religiozna pitanja ispitivati s čisto znanstvenog gledišta, te će se redakcioni odbor — dozvole li sredstva i prilike — u tom pogledu obraćati s pitanjem na sve islamske alime. Takogjer će se uvijek uzimati u obzir usmene i pismene primjedbe i mišljenja čitaoca, a u smotri će se uvijek pred čitalačku publiku iznositi znanstvena i šerijatska pravna pitanja. Osim toga, znanstveni će odbor ispitivati odgovore smotre na svako postavljeno pitanje. Smotra će naročito nastojati, da otvori blagotvoran put istraživanju i proučavanju, islamskih znanosti, kao što su: šerijatsko pravo, filozofija šerijatskog prava, dogmatika, islamska povijest, Kur'an i hadis. Ova će smotra pripravlјati najviše siguran i valjan teren vjerskom odgoju i moralu, te okupljati staro i mlado oko jednog ideala: panislamizma. Program nadalje veli, da će »Islamska revija« pratiti štampu i sve dogagjaje u islamskom svijetu; ona već sada ima u islamskim centrima svoje valjane i sposobne dopisnike.

Glavne rubrike u »Islamskoj reviji« ustanovljene su, a to su ove: Kur'ani-Kjerim, Dogmatika, Misticizam, Hadisi i Pejgamberovi običaji, Životopisi, Vjerska literatura, Islamski odgoj, Život islamskih naroda, Muslimansko gospodarstvo, Povijest, Islamska povijest, Islamski zemljopis, Islamska štampa, Islamske vijesti, Šala, Socijalna pitanja, Zemaljski i transcendentni život, Moral, Pristojnost, Obrana Islama, Turske medrese, Bugjenje svijesti islamske, Spas Islama, Islamske starine, Islamska žena i t. d. i t. d.

Redoviti suradnici »Isl. revije« su ovi: Musa Kjazim ef. bivši šejhul-islam, Veled Čelebi ef. poglavica mevljevijskog reda u Konji, Mahmud Es'ad ef. profesor carigradskog sveučilišta, Abdullatif, Sejjid, Ahmed Mahir, G'jök Alep, Ahmed Agajeff, Akčura opla Jusuf, Maridin Ebul-Ala, Kjóprúli zade Mehmed Fuad, Kjamil, Fadil Arif,

H. Nimet, Bereket-zade Ismail Haki, Abdurrešid Ibrahim, Kadi Rizauddin bin Fahrudin, Musa Džarullah, Jusuf Šetvan, Šejh Salih Tunisi, Brusali Mehmed Tahir, Imam Abdullah, Zajesaali Velijuddin, Fatih Muteda, Mensuri-zade Said, Mustafa Fevzi, M. Šemsuddin, Ali Šejh El-Arab, Hašim, Mufid, Kjazim Nami, Vahi, Ragib, Aka G'jundúz, Indijanac Muhamed Azad han, Halim Sabit i t. d. i t. d.

Gore smo naveli u kratkim potezima program ove smotre, a sada da prikazemo sadržaj prvog njena broja, koji je izišao prije — po prilici — petnaest dana.

Na uvodnom mjestu »Isl. revije« stoji turski prevod »Fatihai-šerife«, a iza toga dolazi vrlo lijep članak od bivšeg šejhul-islama Musa Kjazim ef. pod naslovom »Islam i napredak«, u kojem se iznose vrline Islama i riješavaju nekotji današnji socijalni problemi muslimanske zajednice.

Članci: »Pejgamberovi hadisi o učenju Kur'ana« i »Šerijatska pravna znanost s gledišta historije« vrijedni su pažnje, a naročito je lijep i poučan članak »Moj pogled na islamski šerijat«, što ga je napisao glasoviti islamski alim, Musa Džarullah Bikjeff iz Petrograda. Turski sociolog, G'jók Alpbeg, u raspravi »Suština islamskog odgoja« prikazuje muslimanski odgoj, osnovan na panislamizmu i savremenosti. Važne su takogjer članci: »Musliman« od Muallim Fejzi bega i »Znaci osvješćivanja u muslimanskom svijetu« od poznatog turskog pisca M. Šemsuddin bega.

Osobito ovdje ističemo vrijednost dviju hutbi (govora), koje bi naši imami i hatibi svakako trebali pročitati i prama njima na našem jeziku po koju hutbu sa staviti i petkom je na džum'i svijetu pročitati. Napokon vrijedni su pažnje članci »Jemen« i »Jemenlije« od Kunur Alpa i »Kozački muslimani ujsunskog plemena« od Hadži Baj Omer ef.

»Islamska revija« izlazi jedan put u petnaest dana, a cijena joj je na godinu 9, na pola godine 5 franaka. Administracija se nalazi u posebnoj odjelenju središnje uprave »Islamskog dobrotvornog društva« na Čagal-Oglu u Carigradu.

Mrka kapa, zli biljezi.¹⁾

„Ova je knjiga („Borba krsta i polumjeseca“) pisana svestranim razmatranjem, velikom znanstvenom spremom i dubokim kritičkim istraživanjem“.

»Daily Telegraph«.

—ib. Čudne li su ga ove naše vlasti i oblasti! Strepe za jedan glas pri izborima i radi toga nareguju izvide, istrage, disciplinarne kazne i kako se već zovu sve te »odlike« jednog apsolutističkog režima. Guše glas savjesti i ličnog nagnuća razvijenih i akademski naobraženih odgojitelja naše mladeži, a ovamo su slijepe i gluhe za sve drskosti i provokacije balavčadi, što ih svaki dan

¹⁾ Ovaj je članak, kojeg mi u cjelosti prenosimo, izišao u »Misbahu« (broj 17.) kao odgovor na kritiku »Borbe polumjeseca i krsta« od M. Čelića-Gazanfera u »Srpskoj Riječi«.

izvagjaju na oči svih tih »revnih« direktora i upravitelja naših srednjih zavoda.

Mi ne ćemo posebno rasčinjati ovih nemilih pojava i zadovoljićemo se samo jednim karakterističnim primjerom. Dugogodišnji profesor jednog od najznamenitijih svjetskih sveučilišta, odlični turski publicista Halil Halid-beg, napisao je jednu odličnu knjigu, kao analizu onih silnih podvala i nepravdi, što se Islamu nanose od strane tobožnjih evropskih »stručnjaka« i »naučenjaka«. Tu je knjigu ovih dana izdala na našem jeziku zaslužna knjižara M. B. Kalajdžića u plemenitoj nakani, da njome otvori oči našoj »evropeiziranoj« inteligenciji, što se bez ikakve kontrole i samorasugijivanja povodi za neumjesnom modom naopako shvaćenog liberalizma i naprednjaštva. I šta mislite, ko se nalazi pozvanim, da progovori o tom remek-djelu jednog istinskog stručnjaka i dubokog mislioca? Kakav doktor ili svršeni filozof? Jest da! Tu knjigu ocjenjuje jedan — srednjoškolac, i to još pod punim imenom. Oh ironijo!

Nama nije namjera osvrutati se na »duboke« misli i ideje jednog žutokljunca, koji bi mjesto novinskih kritika trebao pisati domaće i školske zadaće o — žabi i juncu. Pribilježićemo ovu mudru recenziju samo radi toga, što je ona odraz pokvarenosti i pogubnosti duha, koji se nameće i kalemi u čiste duše naše omladine.

M. Č. Gazanfer se ogragjuje proti štampanju ovakih djela, jer da smetaju solidarnosti »sa nacionalnom (!) braćom drugih konfesija« i veli, da je u nas »grandiozna nužda kulturnog života i napretka, što nam jedino nacija može dati«. Ovom je dječaku »panislamizam« naivan i previše iluzoran, a da bi mogao koristiti kulturnom napretku našeg elementa«. Taj dječko ide još i dalje, pa veli, da kod nas nekoliko ljudi »dolazi sa ovakvim — antikulturnim djelima, sa muzealnim idejama i sifilističkim načelima, da zaslijepe još više i onako neosviještenu našu masu, koja je 400 godina nesvjesno i ropski utučena apsolutističkim zastrašivanjem osmanske imperije; hoće, da se i danas ta masa, do srca isisana zauzima — i taj narod stavi u službu ideje, koja jedino ide za tim, da očuva teritorijalne megje nama tugje države i naroda, koji propada«. Nacionalni dječko završuje svoje razmatranje upitom: »Jesu li ova panislamska gospoda svjesna, da time čine primarni zločin na sopstvenim svojim osobama, na svojem narodu — da čine zločin?«

Dvije su pojave, na koje se moramo osvrnuti prigodom ove gjačke »recenzije«. Našem je srednjoškolu tugja i daleka jedna islamska svetinja, hilafet, i mi mu radi toga ne bismo toliko ni zamjerali, jer je u pomanjkanju tog osjećaja kriva manjkavost vjerskog odgoja naših srednjoškolaca uopće. Nu moramo prosvjedovati proti tonu i drskosti, kojom se u jednom odličnom listu usugjuje o toj našoj svetinji govoriti jedan gjačić. Moramo prosvjedovati jedno s toga, što se ovakim ispadima nezrele mladeži usporuje željno školovanje islamskog dijela našeg naroda, a drugo s toga, što su ovaki ispadi očit

dokaz, da naš školski sistem pogoduje ovakim strujama i time direktno podupire — naravno samo u drugoj formi — paklenu Kalajevu osnovu o kulturnoj zaostalosti nas muslimana. Jer da se ovaj gjačić plaši discipliniranja sigurno bi dobro promislio prije nego li javno izvali ovo-liku uvredu svom narodu.

Da našoj vladi i njenim školskim vlastima leži, iskreno leži, na srcu naš napredak i naše kultiviranje, upućivali bi nam djecu na školsku knjigu i pristojnost; suzbijali bi odnargjivanje naše uzdanice i naših budućih predstavnika. Mi s toga odlučno tražimo, da se većom pažnjom prati držanje našeg gjaštva i da se malo bolje primjenjuju školski propisi, koji gjaštvu priječe piskaranje po javnim organima i listovima, osobito političkim.

Mislimo, da smo dosta rekli.

Drugi se naš prigovor mora odnositi na držanje ulema-medžlisa u ovoj stvari. Mi smo u više navrata nepobitnim faktima dokazali, da će stagnacija našeg vrhovnog vjerskog tijela uroditi našom propašću i više smo puta pozvali nadležne, da se maknu i prekinu ovaj trogodišnji san članova ulema-medžlisa.

Pitanje vjeronauke na našim srednjim zavodima, pitanje je održanja Islama u ovim zemljama i — neka govori ko šta hoće — ne budemo li se u zadnjem času trgnuli i popravili svoje pogriješke i propuste, možemo biti sigurni, da će naša mlagja generacija zaploviti strujom, koja će dovesti do kraha vjerskog osjećanja i u našoj srednjoj generaciji, a kamo li omladini i onima, koji stoje, ili će stajati pod njenim uplivom. Mi smo već jednom upozorili, da se vjersko zvanje na srednjim zavodima ne smije shvaćati kao sredstvo za uhljebljenje kojekakvih »sretnika«, što ih na svojim legjima iznese zagovor i protekcija pojedinih činbenika bivše i sadanje uprave. Mi smo naročito upozorili na opasnost, što prijeti od uporabe izvjesnih vjeroučitelja, koji niti posjeduju spremu, niti je njihov život i ponašanje u skladu sa ovim uzvišenim pozivom i teškim zvanjem.

Upozoravali smo, ali koja fajda?

U nadi, da će bar ovaj drastični primjer uzdrmati »islamske« osjećaje našeg rijaseta, nalazimo za munasib, da još jednom upozorimo na taj neoprostivi propust našeg ulema-medžlisa i oponemo ga na apsolutnu prešnost odstranjenja ove manjkavosti, koja za sobom nosi jednu masu zlih i sudbonosnih posljedica.

Nije nužno dokazivati potrebu školovanja naše mladeži, niti je nužno naglašavati potrebu valjana njena vjerskog odgoja. Nu stoji fakat, da sadanji hal naše srednjoškolske omladine imperativno zadaje pitanje: »Kuda vodi ovakav odgoj te naše omladine i je li moguće mirno trpjeti, da se ona sukcesivno otuguje i svojoj vjeri i svom narodu?« Mi ne trebamo zatvarati oči, niti tu koristite te'vili: sadanje stanje našeg gjaštva ne pruža nimalo povoda za optimizam i mi se moramo ozbiljno pobrinuti za, saniranje ovih nezdravih prilika. Dužnost je ulema-medžlisa i muftija, da bdiju nad vjeronaukom i vjeroučiteljima naših srednjih zavoda i ulema-medžlis ima

dapače prava svrgnuća ovih vjeroučitelja. Za što se već jednom ne otpočne vršiti ta islamska i zakonska dužnost? Hoće li se time čekati do kijametskog dana?

Mi kategorički naglasujemo, da nema mjesta ni vremena za čekanje i upozorujemo, da bi nam se nehaj u ovom pogledu mogao grdno osvetiti.

Još nešto. Uz vakufske konvikte, koji godišnje stanu preko 30.000 K, počeli su se i zadnje vrijeme otvarati privatni konvikti »Hrv. Straže« i »Osmana Gjikića«, kojima je svrha pohrvaćivanje i posrblijivanje naše omladine. Nad uregjenjem i upravom tih konvikata ne vodi niko kontrole, niti se ulema-medžlis brine za nadzor tih konvikata. Ne brine se dapače ni za nadzor vakufskih. Istaknemo li, da je M. Č. Gazanfer viceprefekt ovdašnjeg konvikta »Hrv. Straže«, upozorili smo i na opasnost ovakih instituta i podvostručenu dužnost ulema-medžlisa, da tim konviktima posveti svestranu pažnju.

»Svi ste čuvari i svi odgovarate za svoje stado«, veli hadisi šerif, a mi dodajemo, da je odgovornost ulema-medžlisa tim veća, što taj nadzor spada u njegovu službenu dužnost. Mudru dosta . . .

O nacionaliziranju muslimana.¹⁾

Nekoliko riječi uz prikaz brošure Šukrije Kurtovića.

Vidjela žaba..., pa i ona digla nogu. Vidio Šukrija Kurtović, da drugi pišu, pa i on prihvatio za kalem.

To je najispravniji zaključak, do kojega će doći svako, ko pročita knjižicu Šukrije Kurtovića pod gornjim naslovom.

O čemu piše Šukrija, pod inače lijepim naslovom, teško je reći. Nema jedne misli, koja bi išla cijelom knjigom, pa da bi se moglo u kratko reći, koja je. Sadržaj tako smeteno napisan, da se ne zna, šta je Šukrija htio reći na čitave 54 štampane stranice. Nadrobijeno je u njima svega i svačega, pa je čovjek baš u neprilici, da pogodi, šta je htio pisac da obradi. I da nema naslova, čisto se ne bi moglo pogoditi, koju bi svrhu htio postići nadobudni pisac svojom brošuricom. A ovako su one tri riječi rekle više, nego 54 stranicg sadržaja. Čovjek barem zna, o čemu je Šukrija htio da piše.

Pošto se radi silne »logičnosti« u pisanju ne može pogoditi i navesti u kratko čitav sadržaj brošurice, to ću samo u kratko navesti, o čemu je u njoj govora.

Početak je s okupacijom Bosne. Onda se nastoji protumačiti, zašto naši muslimani onoliko ljube Tursku, i ako su im Turci najgori dušmani na dunjaluku, gori nego sami Švabe, jer i ako su im braća po vjeri, nijesu im nikada pružili ruke pomoćnice, dok ih je Austrija gnjavila. Prelazi se onda na razlaganje, smije li vjera imati ikakova uticaja na javne prilike, i zaključuje, da ne smije; a zatim — razumije se posvema dosljedno ovoj pretpostavci — pomoću nekih izreka iz svetih knjiga muslimanskih, nastoji dokazati, da

¹⁾ Ovaj članak prenosimo iz »Hrv. Dnevnika« i ako se sa svima izvodima njegova pisca ne slažemo.

musliman mora biti domoljub i — n a c i o n a l i z i r a n i
Srbini.

Ovo su samo neke misli ili, da se bolje izrazim, o ovome je govora u Šukrijinom prvjencu. O čemu se govori još osim ovoga, to ću navesti kasnije usput, a nešto ću i preskočiti, jer se bojim, da bi samo nava-gjanje onoga, o čemu se govori, bilo predugo. Govori se naime o svemu i svačemu, samo vrlo malo o onome, o čemu bi se imalo govoriti prema samom naslovu knjižice.

Zaustaviću se na nekim dijelovima knjige.

U nastojanju, da nagje uzrok, zašto naši muslimani vežu svoju sudbinu sa sudbinom turske carevine, dolazi Šukrija do ovoga: »Nama se čini... da treba glavni razlog ovakovom mišljenju i osjećanju za Tursku tražiti u državnoj uredbi, koju su imali Osmanlije. Njihova je uprava počivala sva na vjerskoj osnovi. Ona je svoje podanike dijelila u dvije grupe: Turke (muslimane) i Vlahe (sve druge vjere), i u dvije interesne sfere: tursku i vlašku. Muslimani su bili u njoj privilegovani uvijek na račun drugih vjera — raje. Tako je bilo i s bosanskim muslimanima. Oni su živjeli u takom privilegovanom stanju 500 (čitavih ?, op. pisca) godina, pa je sasvim prirodno, da im je okupaciona uprava . . . morala podići u očima još više Tursku (str. 9.).

Po Šukrijinu dakle mišljenju, uzrokom je ljubavi naših muslimana prema Turskoj to, što su bili privilegovani, dok je ona vladala našom domovinom.

Da vidimo, što sam Šukrija govori, kakovi su to privilegiji bili.

O osvojenju Bosne i Hercegovine veli za Turke: »Tako su osvojili i našu domovinu i došli su nam kao neprijatelji, da nas podjarme, a ne da nam donesu Islam«. (Str. 12.). Za tim malo nadalje: »Istorija naša u zajednici s Turskom, pa onda dogagjaji, za koje mi svi znamo i doživjeli smo ih, govore, da su nam ta isto-vjerna braća sve prije, samo ne prijatelji i zaštitnici. I sada žive u ustima narodnim one grozote, koje su na nama učinili Turci... Dosta je spomenuti ime Dželal paše... i onda ime još strašnjega Abdurahmana... i odmah ćemo vidjeti to tursko pijateljstvo prema nama... Nijesu nas držali ni za ljude ni za muslimane« . . . (Str. 14.).

Kakvi su ovi privilegiji, to znade valjda jedini Šukrija. Onakovo postupanje, o kakovu on govori, u nas se zove malo drugačije: proganjanje, mučenje ili slično. Sve prije, nego privilegovanje. Pa ipak, uza sve to, što govori Šukrija o ovakim progonima naših muslimana od Turaka, drži ustanovljenim, da je baš postupak Turaka prema njima probudio u njima tako silnu ljubav, da i sada čeznu za onim divnim vremenima, u kojima su ih Turci onako mučili i davili. Zaista bi čudovište bili naši muslimani, po mišljenju Šukrijinu, Turci ih progono-

nili, klali i ubijali (u kratko vrijeme po 300 odličnika! str. 14.), Austrija ih niti kolje niti ubija, pa opet čeznu za Turskom! Ko će doći do ovoga zaključka, ako su mu svi moždani u redu ?

Neću se osvrutati na razloge, zbog kojih je u doba reformacije, Turska u istinu progonila naše muslimane (Ne uopće muslimane, nego samo spahije i plemiće, koji su se protivili reformama. »Biser«), niti ću isticati, da ih je progonila samo, jer su bili protivnici reforama, nego ću samo istaći, da onako pisanje o Turskoj, kakvo je Šučrijino, ne samo što pokazuje duboko neznanje, nego slijepu mržnju na državu i narod, čija je ratnička povijest jedna od najslavnijih, što ih svijet ima. A do ovake povijesti drži barem i sada Šučrija, obožavalac junaka Bitolja i Kumanova! Nepoznavanje ove povijesti govori mu u tvrdnji, ba naši muslimani nijesu pomogli kod stvaranja Turske, jer, ko je imalo pogledao koju povijest Turske, mogao je vidjeti, da je u doba iza osvojenja Bosne relativno najviše, a kvalitativno najbolje vojskovođe i državnike dala Turskoj Bosna i Hercegovina. Mržnjom Šukrijinom na Tursku odišu riječi, kojima prekorava Turke radi proganjanja naših muslimana. Jer bi barem on, kao »svjestan« i „napredan«, morao biti zahvalan Turskoj, što je svojim radom oko reformiranja prva probudila led. Pa ako joj taj rad nije uspijevaio radi otpora naših muslimana, šta je ona morala učiniti, da provede reforme, koje su — nema o tom sumnje — bile po narod korisne?

Pa ipak i ako se ne mogu čuditi Šukrijinu neznanju, jer bi me baš začudilo obratno, ipak mi je čudo, zašto govori s onakom mržnjom o Turskoj, pod kojom je jedan dio našega naroda, muslimanski, imao svoju sjajnu prošlost.

Zar djeluje na naše muslimane srpstvo baš tako, da moraju mrziti na državu, s kojom su njihovi djedovi doživili toliko slave i u kojoj su, barem neko doba, bili slobodni? Zašto moraju i naši muslimani »Srbi« mrziti Tursku? Ako je mrze pravoslavni, to je razumljivo. Mrze je radi razlike vjere, radi krsta i dina. To se vidi iz čitave njihove prošlosti. Pa zar je isti razlog i u muslimana »Srba«? Nemoguće, pa s toga čudno i ne-protumačivo.

Neću da razglabam ovdje o vjeri, a osobito o Islamu, kojemu ne pripadam. Tu nemam riječi. Samo ću spomenuti, da niti sa najpristranijega stanovišta nijesu istinite riječi: »da ga ubija i ne da mu napredovati baš ono, što je držao dosle za svetinju i za potpuno prirodno. (razumije se vjera)«, str. 20. Jer kad su mogli Mauri onako napredovati i kad su mogli usprkos vjeri, za koju Šukrija drži, da ubija i da ne da napredovati, razviti kulturu, kojoj se učeni svijet i danas divi, za što ne bi mogli i naši muslimani? Ta i Arapi su osnivali sve na vjeri.

Ali je drugo nešto, zašto muslimani u Bosni i Hercegovini nijesu napredovali. Zar ne upada u oči činjenica, da su muslimani u doba najjače sluge sa Srbima

najviše selili, a najmanje djece slali u školu? Zar ne upada u oči, da preporod naših muslimana počinje paktom muslimansko-hrvatskim? Treba pogledati statističke izvještaje o školstvu, pa će se vidjeti, da je samo kroz zadnje dvije godine poskočio broj muslimana po školama jače, nego kroz čitavo vrijeme do pakta. Evo razloga, zbog kojega nijesu mogli napredovati naši muslimani, a sada počinju krupnim koracima! Bili su u slozi s onima, koji im nijesu dobro mislili. Ta ko je muslimane nago-varao na seobu? Srbi i posrbice! Ko je muslimane od-vraćao od škole, uvjeravajući ih, da će im katolička Austrija, djecu pokrstiti? Ko drugi, nego i opet Srbi i posrbice! Sada su se muslimani oteli zagrljaju svojih dušmana, i ovi su izgubili svoju moć. Više ne upaljuje ko prije ono, što Srbi i njihovi prijatelji muslimanima govore. Muslimani ne slušaju Srba, ne slušaju njihovih neiskrenih i dušmanskih savjeta, postavili su se sami na noge, i rade ono, što im zdravi razum, pa i vjera — bilo to Šukriji pravo ili ne — nalažu. I čim su se oslobodili Srba, počinju napredovati.

I to vidno, tako vidno, da su njihovi dobri stari prijatelj Srbi iznenagjeni, pa i preplašeni. Jer znadu Srbi dobro, što muslimani jače napreduju, to je manja prilika njima, da će napredovati. Jer do sada su Srbi najjače napredovali na štetu muslimana, pa im se sada već gubi izgled da će napredovati ko i do sada, i šta više, već se jasno vidi, da, bi muslimani, kao materijalno najjači elemenat, mogli ozbiljno ugroziti uopće i svaki napredak pravoslavnih. To Srbi vide i otuda ovolika huka na muslimane. Vide to jasno po svemu; vide, kako se iz dana u dan sve više nižu muslimanske radnje, zanatlijske i trgovačke, a sve uz radnje pravoslavnih. Vide, gdje muslimanska djeca svaki čas u što većem broju ulaze u škole i već su u strahu, da će pravoslavni i u zemaljskim službama danas šjutra izgubiti privilegirani položaj, u kojem su danas radi toga, što su »domaći«. Vide to i osjećaju, da im neće cvasti ruže, kako su im cvale dosada, pa otuda i onako zaprepaštenje i nastojanje, da povuku muslimane u vrtlog političke, »opozicionalne« borbe, ne bi li ih tako borbom zabavili, da na ostalo ne gledaju. Samo, Bogu hvala, dosada im je trud uzalud!

Zabavim se ovim malo jače. Ali sam morao. Htio sam dokazati, da nije vjera ono, što, kako veli Šukrija, neda im napredovati, nego da su to bili Srbi, i niko drugi nego Srbi.

Kako je god neispravna Šukrijina tvrdnja, da vjera sprječava muslimane u napretku, tako je neosnovano mišljenje, koje zastupa Šukrija, da muslimani ne bi smjeli imati za program čuvanje muslimanskih interesa i dizanje muslimana na kulturnom i ekonomskom polju. (Str. 21.). Držim, da je baš ovo, što bi po muslimane bilo najbolje, ako se hoće računati kao muslimani. Ne velim, da moraju imati samo pred očima vjerske interese. To nikako! Ali velim to, da rad oko vjerskih interesa nije nepotreban, velim da pa će otvoreno, da je takav, rad nužda n.

Muslimani su danas u Bosni i Hercegovini vjerski osamljeni. Žive megju katolicima i pravoslavcima. Potpore izvana nemaju nikakove. A ne mogu joj se ni nadati. Pa šta je naravnije, nego da sami u sebi za-tr a ž e spas. A veća će vjerovatnost biti, da će taj spas naći, ako ga zajedničkim silama traže. A to je ono, što oni i čine. A Šukrija im to zamjera. Valjda s toga, što se nijesu toliko fanatizirali kao Srbi, pa u Turcima ne vide divljake, košto ih vidi Šukrija, i što u svojoj vjeri ne vide ono, što ih ubija i što im neda napredovati, kako to hoće Šukrija.

Malo sam se prije osvrnuo na tvrdnju Šukrijinu, da je muslimanima kriva vjera, što nijesu napredovali, a sada ću se osvrnuti na drugu njegovu sličnu tvrdnju.

Na strani 28. tvrdi, da je vjera samo privatna stvar, koja u javnom životu ne smije doći ni do izražaja, a kamo li do odlučnog utjecaja. I razumije se, da to obrazlaže već poznatim svojim »učeničkim« načinom, da čovjeka gotovo »osvjedočava«.

Kao sa katedre govori Šukrija o vjeri, o »stvarima onoga svijeta«, o tome, da »o interesima naroda, grupa i ljudi, vjera ne igra i ne treb da igra ikakve uloge«. E baš znade, šta piše! I to piše, iza kako Balkanci svršiš e rat s Turskom, koji su objavili kao rat krsta proti polumjesecu, i baš u doba, kada se u Engleskoj vodi najjača borba o home-rulu, kojoj je temelj u vjeri. Da je barem Šukrija došao, pa rekao kralju Nikoli, da vjera ne igra u životu naroda ikakvu ulogu, možda bi ga poslušao i ne bi bio počeo onako grozan rat. Ili barem da je napisao kakvu poslanicu Ulstercima, da vjera ne smije da igra u životu naroda nikakve uloge i obrazložio je kako on to samo znade, možda bi ih nagnao, da napuste borbu protiv home-rula i da raspuste svoje dobrovoljačke čete. A ovako baš evo najnoviji dogagjaji pokazuju posve jasno, kako pravo ima Šukrija kad tvrdi, da vjera u interesima naroda ne igra i ne smije igrati kakve uloge. Radi vjere je nastao jedan veliki rat vojskom, prahom i olovom; radi vjere se vodi jedan od najvećih parlamentarnih ratova, a ipak ona »niti igra niti smije igrati kakve uloge«, kako to najodlučnije tvrdi najkompetentniji sudija u tim stvarima — Šukrija Kurtović.

Dovle je išlo kako tako. Mogla se je navesti barem po gdjejoja misao ili tvrdnja, ali pisati dalje, šta se nalazi u Šukrijinoj brošurici, gotovo je nemoguće. Tako je sve zbrkano, konfuzno, da se ne mogu više naći ni pojedine misli. S toga ću se obazirati na pogdjejoju rečenicu, koje je malo vrijednija, da se o njoj govori.

Iza kako je Šukrija naveo, da su se muslimani borili osim vjere još i za agrar, i napisao nekolike stranice o agraru, a da se ipak ne može pogoditi, šta je htio reći — radi toga ne mogu o tome ništa govoriti — ustanovio je nešto, što još nikome nije bilo poznato, naime da je ideal izvan čovjeka, pa onda prešao na nekakovo razlaganje bez glave i repa, ili da pravije reknem, na nekakvo razlaganje, kome je po njegovu vlastitom priznanju »cilj promašem«. (Str. 31.)

A onda Šukrija nastavlja. Piše, piše tako učeno, da se ne zna, šta piše. U svom pisanju navodi, »te ćemo (razumije se muslimani) postati muslimanski Židovi«, malo dalje »postaćemo Cigani u pravom smislu«. (Str. 32.). Dakako, kad je rekao postaćemo, misli Šukrija i na sebe. A kako je velik Srbin, sigurno će postati srpski ciganin. A to će biti svakako za njega dika. Biće naime čišći Srbin nego je sada. Držim, da se je već i odlučio ili će u kotlokrpe ili u svirače. Preporučio bih, da ide u svirače. Tako će moći najlakše širiti i propagirati zavjetnu misao. Svakako lakše i uspješnije, nego sa brošurama á la »O nacionaliziranju muslimana«.

Iza kako je sve muslimane poslao u cigane, zaključuje Šukrija: »Nesposobni u borbi za opstanak — izgubićemo imanje, a u radu bez stalna pravca i nevo-gjeni nikakvim idealima, nego trenutačnim interesima — uz to još fukare — **izgubićemo moral**. Izgubićemo dakle u sebi ono, što nas čini **Čovjekom**, a kao takvi, sasvim je prirodno, gubimo i Islam, i postajemo najprostiji proletarijat«. (Str. 33.).

Je li moguće višeg nesmisla napisati, nego je napisao Šukrija u ovo nekoliko redaka? Zaključio je odnekuda, da su muslimani nesposobni u borbi za opstanak. Onda je uzeo, da nemaju nikakvih ideala, sve ih stjero na fukaru, samo da može zaključiti, da će oni izgubiti moral. Ovo je zaključio, iza kako je na nekolike stranice obrazlagao, da muslimani previše drže do vjere i da im je od t u d a č i t a v o zlo. Dakle po njegovu bi izgledalo, da vjera čini muslimane nesposobnima za borbu za opstanak; da će ih ona dovesti do fukare, jer ih ne vodi nikakav ideal, nego samo trenutačni interesi (malo prije je baš pisao, da ih vjera vodi).

Ovako pisati o svojoj vjeri može samo onaj, koji je niti ljubi niti štuje, a o vjeri uopće samo onaj, koji nema pojma, kakav je ona odlučan faktor u životu pojedinaca i čitavih naroda.

No ni po jada, da je ostao samo kod gornjega zaključka. Pošao je dalje. Najprije je ustvrdio, da će muslimani izgubiti moral; onda, da će prestati biti ljudi, i napokon, da će istom onda izgubiti Islam. Ako bi zaključivali po logičnim zakonima, mogli bismo doći do ovoga: Islam može biti bez morala. Taj je zaključak ispravan iz navoda Šukrijinih, koje sam malo prije citirao. A je li ispravan objektivno? Valjda će i Šukrija dopustiti, da nije, nego da je vjera prvo, a moral da vjeru uključuje, a ne obratno.

Sa ovim tvrdnjama i zaključcima svršava nekako psovanje Šukrijino. Iza njega dolazi poučavanje. Ali ipak, kakogod je imao nedaću, pa bi psovao neopravdano i besmisleno, još veću nedaću ima, kad naučava.

Ponajprije uči Šukrija muslimane, šta je domovina. Evo kako veli: »Pod domovinom se razumijeva cijeli onaj prostor zemlje sa svim onim ljudima, koji govore istim jezikom, u glavnom su istih običaja. Za domovinu, odnosno narodnost, je dakle mjerodavan jezik, običaji, a vjera nikako«. Str. 38.

Pametnije definicije još valjda niko nije napisao, otkada se mrči papir murećepom.

Učenjaci razbiše glavu razmišljajući, šta bi mogla biti narodnost, a Šukrija ima evo gotovu definiciju, dok je još student. I to još kako je ispravna!

Narodnost je identična s domovinom, A pošto je po njegovoj definiciji domovina neki prostor, to je i narodnost prostor.

Bogu hvala da eto doznasmo i to!

No nije dosta, da je domovina narodnost i narodnost da je neki prostor. Treba još da imade ljudi, koji govore istim jezikom i u glavnom su istih običaja. Taman definicija ko stvorena za naše prilike. U Bosni i Hercegovini govore doduše sve tri vjere istim jezikom, ali su im običaji različiti. Dakle nema svih obilježja, koja su potrebna za jednu domovinu-narodnost. I s toga su u jednoj Bosni ni više ni manje nego tri domovine i tri narodnosti A tek u drugim zemljama!

Ali kad se je Šukrija bacio na naučavanje i definovanje, ne sustaje lako. S nepojmljivom »oštroumnošću« u sugjenju i »lakoćom« u rješavanju, bacio se je da ri ješi, kad se gubi domovina. To biva, kad se u jednoj pokrajini stanovništva odnarođi i primi tugji jezik i običaje. Kud će i šta ispravnije? Po Šukrijinoj je definiciji domovina cijeli prostor zemlje sa svima onim ljudima, koji govore istim jezikom i u glavnom su istih običaja. Kad se neko stanovništvo odnarođi, primi u cijelosti isti jezik i iste običaje, ostane na istom prostoru, pa ipak, i ako ostaju sva obilježja Šukrijine domovine, gubi domovinu. Da je barem Šukrija konsekventan u svojim tvrdnjama! A ovako ili sam ne vjeruje u ispravnost svojih zaključaka i definicija, ili ne zna biti dosljedan. Možda je oboje. Pa nije ni čudo!

Kako bilo da bilo s ovim definicijama i izvaganjima, ipak krunu nosi druga definicija o narodnosti« Evo šta u njoj kaže Šukrija: »Narodnost označava čovjeka kao člana jednoga naroda; označava mu jezik i običaje i sve drugo, što čini narod narodom; ona je sa svakim čovjekom već rođena«. (Str. 45.).

U svojoj vijek nikada ne čitah bolje definicije. Definiše se narodnost s jednom nepoznanicom: s narodom (jer nigdje ne napisa Šukrija, šta je narod), ili bolje, sa bezbroj nepoznanica: „sve drugo, što čini n a r o d a narodom“. A uza to jedan narodnost ograničuje na jednoga čovjeka. »Narodnost označava čovjeka kao člana jednoga naroda«. . . , dakle narodnost — čovjek, koji je član nekoga naroda.

Malo prije je označio narodnost kao domovinu, kao prostor, a sada kao čovjeka, živo biće. Koja li je definicija samo prava? A možda ni jedna. Vjeruje li u to i Šukrija?

Malo je drukčija definicija o nacionalizmu: »Nacionalizam je svjesnost čovjeka, da pripada jednoj narodnoj zajednici, i svjesnost, da s njom pada i diže se on je ljubav prema svome rodu i pokazuje čovjeka kao faktora u narodu, on je — protivno od narodnosti — i n o-

bilan, aktivan i buntovan, čini sve, da dogje do svojega cilja, on teži slobodi i neda se sputavati; on nije usagjen U narodu i ne ragja se sa čovjekom; on se stiče u životu odgojem i kulturom, i istoga nije kod svakoga čovjeka, niti kod svakoga naroda jednak; on nastaje u čovjeku i u narodu i znači — p o k r e t«. (Str. 46.).

Ove definicije i opisivanja bića nacionalizma bezuvjetno nijesu Šukrijine. Gdje ih je našao, ne znam. Ja se na njih doduše nijesam namjerio, ali sam siguran, da nijesu Šukrijine. I to s najjednostavnijega razloga, jer je definicija ispravna. Samo označivanje bića nacionalizma nije posvuda ispravno.

Drukčije je, gdje dolazi sam Šukrija do riječi. Odmah pogje naopako. Najprije ustanovljuje, da Nijemci i Talijani nijesu imali nacionalizma prije pokreta za sjedinjenje. Radoznao sam, drži li Šukrija, da se je i Njemačka sjedinila baš radi nacionalizma ili jer je morala. Kako izgleda, on to vjeruje. Pa opet njegovo zaključivanje, da je pokret za ujedinjenje urodio nacionalizmom mjesto obratno! Vidi se, kako je sam shvatio ono, što je prepisao.

Nije sretniji ni u nastavljanju svojih razmatranja o nacionalizmu. Jer tvrdnja »po jakosti se nacionalizma mjeri snaga jednoga u borbi sa drugima«, više je nego glupost. To piše Šukrija danas, gdje broj, pare i znanje vladaju najviše baš u svim narodima, a gdje ideje, prije onako odlučne, danas djeluju tek u manjoj mjeri.

S ovakim neumjesnim nadovezivanjima na definiciju o nacionalizmu nastavlja Šukrija, dok ne dogje do konca brošurice, da pokaže, zašto je baš onoliko pisao, mučio svoj bijedni mozag i trudio svoju vrijednu ručicu. Svršava sa psovanjem na — Hrvate. On, Srbin, ispovjedalac ideje, da su Hrvati i Srbi jedan narod, ali dva plemena (str. 20., pa i ovdje nije mogao barem prepisati ono, što je drugdje čitao!), ipak nije mogao, a da ne pokaže slijepe mržnje na Hrvate. On ni više ni manje nego niječe Hrvatima da uopće imaju nacionalizma i tvrdi, da pravi (zar ima i krivi?) nacionalizam postoji samo kod Srba. Iz čega zaključuje ovo mudri Šukrija?

Tvrditi, da u Hrvata nema nacionalizma, može samo bezobrazno čeljade. Ne velim nezalica, jer nezalica o onom, što ne zna, i ne govori. Samo bezobraznik govori ono, što znade, da nije istina.

Inače opširni Šukrija ne nagje ni riječi, da potkrijepi svoju tvrdnju, da je tek u Srbe pravi nacionalizam, a u Hrvata da ga nema. Ta on voli obrazlagati. Zašto nije baš ovdje našao riječ dvije, da kaže, iz čega dogje do onoga zaključka?

Ko imalo pozna povijest hrvatskoga i srpskoga naroda, doći će svakako prije do zaključka, ako ne, da u Srba nema nacionalizma, a ono, da je u Hrvata nacionalizam, prije jači, nego isto onako jak kao u Srba,

Srbi se ponose oslobogonjem od Turske. Ističu to kao nešto, što osobito pokazuje jakost njihova nacionalizma, snagu njihova naroda. A je li to istina? Zaboravljaju ili možda i ne znaju, da je sve njihove borbe in-

scenirala Rusija, a sami Srbi da su ulazili u njih pod lozinkom »za krst časni«. Vjera je bila ono, što je Srbe poticalo na ratove s Turcima, a ne narodnost. Borilo se je hrišćanstvo protiv polumjeseca; raja protiv spahija, a ne Srbi protiv Osmanlija. Tek kasnije, kada je Rusija stvorila Srbima jednu državu, današnju Srbiju, počela se u njoj razvijati narodnost, koja i do danas nije posvema razvijena, jednostavno s toga, što je nižim slojevima narodnost isto što i vjera.

Tako je bilo sa Srbijom. A tek u drugim krajevima, gdje brižna ručica majčice Rusije nije mogla darovati braći po hrišćanstvu slobode! Reći ćemo u nas, u Bosni. Kakva je ovdje srpska narodnost, pravoslavni seljak vjere ili narodnosti srpske. Šta njemu označuje srpstvo? Ništa drugo nego pripadnost vjeri pravoslavnoj, srpskoj. Pa s toga i pravoslavni seljak, kada ga pitaš, šta je, odgovara, da je Srbin, a time misli samo na vjeru. A čim ga upitaš, kako govori, zine ko budala ili u najboljem slučaju odgovori: naški. Pa ni u gradovima nije bolje. Tamo gragjani, koji su u kulturi malo više doprli, znadu doduše, dana rodnost i vjera nije isto, ali ipak rade samo kao Srbi pravoslavni, a ne kao srpski nacionalisti. Iznimke su rijetke. Tek kulturno najviši red naših pravoslavnih jest uistinu nacionalan. Ovo sve znade i Šukrija, pa ipak govori o pravom nacionalizmu kod Srba. Valjda mu nije izražaj srpskoga nacionalizma pojanje u crkvama, palenje tamjana subotama ili možda svetkovanje krsnih imena uz pjevanje crkvenih pjesama?

Malo se drugačije očituje nacionalizam u Hrvata. Je li čuo Šukrija za godinu 1845. i 1848. u Hrvatskoj? Nije bilo Hrvatima ruke pomoćnice majčice Rusije, nije Hrvatska bila u Turskoj, oslabljenoj od mnogobrojnih neprijatelja i neuregjenoj radi unutrašnjih njezinih sinova, pa ipak su se Hrvati podigli. Krvlju su svojom najprije protestirali za svoj jezik, a kasnije pošli u rat za svoju narodnost. Nije Hrvate dijelila od Magjara vjera, kako je dijelila Srbe od Turaka; nijesu Hrvati išli u rat protiv Magjara pod lozinkom »za krst časni«, kako su išli Srbi protiv Osmanlija, nego su srnuli u boj, da spase svoju narodnost od nasrtaja magjarskih. Pa šta je bilo uzrokom god. 1883, 1902. i 1903. u Hrvatskoj? Zar nije i opet narodnost, ili ako hoćete, da se bolje razumije, nacionalizam?

Pa ipak Šukrija tvrdi, da u Hrvata nema nacionalizma, da on istom nastaje. Tvrdi, da je jedino pravi nacionalizam u Srba. To može činiti samo mržnjom zaslijepljeno čeljade. Ili možda još i malo gore!

Pa tek u nas u Bosni. Da nje ne spomenem, rekao bi tkogod, da sam učinio namjerno, jer da nije u njoj nacionalizam ipak razvijen.

Ko imalo znade razvitak hrvatstva n Bosni i Hercegovini, znade, kako su se Hrvati morali žilavo boriti, za što se Srbi nijesu uopće borili: za svoje ime. Kome nije poznato, da je bosanska vlada od vremena Nikolićevih kasnije jednostavno zabranjivala spominjati ime hrvatsko u govoru i pismu? Ko ne zna, a da se je imalo

upoznao sa prilikama u Bosni za prvo doba okupacione vlade, da se je radi samih govora i pjesama, u kojima se je spominjalo ime hrvatsko, kažnjavalo ne samo političajno, nego i sudbeno? Zar nije dosta poznato, da je cenzura u prvim hrvatskim novinama u Bosni i Hercegovini »Hercegovačkom Bosiljku« i »Glasu Hercegovca« brisala i samu riječ Hrvat? Pa ipak su uza sve to ustrajali Hrvati u borbi za svoje ime, dok im iza dvadesetogodišnje borbe nije uspjelo, da dobiju slobodu, da se nazivaju onim, što jesu i čim se osjećaju. I onda su išli dalje. I tako danas mogu s ponosom pogledati na prošlost, a s najljepšim nadama na budućnost. Danas katolik Hrvat, jednako seljak ili gragjanin znade, ko je i šta je, znade, zašto je Hrvat, a zašto katolik, ljubi svoju narodnost i vjeru. A Srbin? Neka odgovori na ovo Šukrija! Svršio sam s onim, na što sam se mislio osvrtni u Šukrinovoj brošurici. Mislim, da općenitoga suda ne trebam davati. Iz mojega se razlaganja vidi, kakva je. Glupačka umišljenost. nezrelost sudova, neispravnost zaključaka, nepoznavanje predmeta, o kojem se govori, nepoznavanje temeljnih pojmova u nauci o državi, zasukanost, mržnja i zasljepljenost jednoga šovena prevejavaju čitavom brošuricom. A povrh svega toga nedosljednosti i protuslovlja! Nije valjda odavna napisana knjiga, u kojoj bi bilo onoliko protuslovlja, kao u ovoj brošurici. Na neka sam upozorio. Mogao bi još na neke, ali ću se ograničiti samo na to, da istaknem, da Šukrija na jednom mjestu drži, da muslimani ne mogu sačinjavati jedne klasne ili političke grupe (str. 22.), ali malo dalje, na str. 26. tvrdi, da od muslimana može postati jedan posebni, politički narod, dakle nešto mnogo više nego »klasna ili politička grupa«; onda na str. 23. tvrdi, da muslimane u Bosni dijele interesi, a kasnije na str. 40. opet, da su interesi »svih nas, makar koje vjere bili, isti i zajednički«. I tako kroz cijelu brošuricu. I eto ovako što napisao je i izdao jedan student! Da je pisac kakav gjak niže srednje škole, rekao bi čovjek: vidi se, nešto je čitao, a kad je pisac jedan »student«, šta onda? Da se može dati treći red sa zabranom, da ne smije više nikada pera prihvatiti, hajde de, a ovako! Držim, da ću najbolje učiniti, ako preporučim, da si Šukrijinu brošuru pročita svako, kogod može. Osobito gjaci muslimani. Jer ako bi kome i bilo srpstvo išta simpatično, nakon što pročita ovu brošuru, sigurno će se stiditi pristupiti ili ostati u vojsci, u kojoj ima riječi — Šukrija Kurtović. Ovo preporučujem tim radije, što se ni »Narod« ne smide usuditi, da je preporuča, po svoj prilici radi istoga razloga, zbog kojega je ja preporučujem.

Kulturne bilješke.

Instalacija novog Reis-el-uleme Ovih je dana Njegova Presvijetlost novi naš Reis-el-ulema, Hadži Hafiz Mehmed Džemaluddin ef. Čaušević, otputovao u Beč u pratnji vrhovnog šerijatskog suca, Ali Riza ef. Prohića, i

vladina podtajnika, Fehim ef. Spahe, da u ruke Njegova carsko-kraljevskog Veličanstva položi zakletvu kao najveći muslimanski vjerski dostojanstvenik u našoj domovini.

Novi Reis-el-ulema — kako su domaće novine javile — povratice se odmah nakon zakletve u Sarajevo, gdje će se i njegova instalacija obaviti.

Čujemo, da se mnogobrojni islamski svijet iz provincije sprema, da na taj svečani čin dogje u Sarajevo, želeći biti svjedokom i očevidcem ustoličenja sebi najmilijeg, a alimskom spremom i sposobnošću najzaslužnijeg čovjeka za ovo visoko mjesto. I naš list — kao čisto islamski i kao vjeran sljedbenik misli i načela Hazreti Džemaluddinovih — poslaće na ovu svečanu instalaciju svog vlasnika i glavnog urednika, da ga zastupaju prilikom toga općeg islamskog slavlja, kojega nijesmo dočekali, niti smo mogli dočekati kroz razdoblje od okupacije do danas.

Mi smo uvjereni, da će se dolaskom ovog velikog čovjeka na stolicu vrhovnog poglavice bos.-hercegovačkih muslimana i sveta panislamska ideja, koja nas je jedina kadra spasiti od očevidne propasti, ojačati, i da će se njen uspjeh osigurati megju bososansko-hercegovačkim muslimanima.

S toga kličemo iz srca i duše:

Živio novi Reis-el-ulema! Živila panislamska ideja, kojoj je on glavni zaštitnik i predstavnik!

Poruke i odgovori uredništva.

A. R. u F. Šta je s Tobom, jâ hû? Il boluješ, ili ašikuješ, pa se »Biseru« toliko vremena ne javljaš? Mo limo Te, gledaj nam što prije poslati kakovu svoju radnju. Naročito bi nam dobro došla pojedina poglavlja iz knjige »Zulmetden nura«, koja si nam obećao prevoditi. Ne budi, dakle, u gaf letu, nego nam se javi. Bratski Ti i panislamski selam!

M. T. u S. Vaš smo krasni rad primili i uvrštavamo ga u ovom broju. Mislimo, da ćete se i u buduće češće put sjetiti »Bisera« sa pokojim lijepim prevodom s arapskog i turskog jezika. Hvala vam i mahsuz selam!

Faiku u T. Vi nas pitate, zašto ne odgovaramo na napadaje Celića i Čeće, koji su u »Srpskoj Riječi« izišli proti Muslimanske biblioteke i »Bisera«. Da vam iskreno rećemo, mi ne polažemo nikakove važnosti ni na ove pamflete ni na njihove balave i žutokljune pisce, koji, ne vide dalje od usta do nosa. Naročito ne uzimamo u račun uobraženog Gazanfera, koji je prevrtljiv poput afričkog kameleona. Ovaj je balavac i nacionalizovani zvekan saragjivao na našem listu, i ako je list od početka svog izlaženja uvijek stajao na današnjem — panislamskom — programu. Kad mu pak mi jednom nijesmo htjeli donijeti dvije nevaljale pjesmice i životopis Karla Bodlera, koji nije odgovarao našem programu, Gazanfer je — da nam se osveti, a ne iz nacionalnog uvjerenja — megju gjacima poveo najveću kampanju i agitaciju proti »Bisera«, a eto u zadnje vrijeme i proti Muslim. biblioteke.

Prema tome, vi sami možete stvoriti sebi sud: da li se je vrijedno osvrtni na napadaje ovakovih prevrtljivih »srpsko-hrvatskih« balavaca. Mahsus vam selam!